

& Diakonie Parochie

Een uitgave
van het LKDB

Jaargang 26

Nummer 2

Juni 2013

Diaconie en caritas. *Debat of richtingensrijd?*

Caritas en diaconie in debat
“Behoor jij tot de Diaconalen of tot de Charitatieven?”

“Het gaat altijd om analyse, zien wat er gaande is,
besluiten wat je kan doen”

Pater Grasveldpenning en Ab Harrewijn Prijs

Inhoud

Ter inleiding	1
Caritas in debat	2
Hoezo caritas als we diaconie hebben?	5
Diaconie en caritas, een mooi paar	8
“Het gaat altijd om analyse, zien wat er gaande is, besluiten wat je kan doen”	10
Omzien naar... het diaconale engagement van de parochie	14
Werken vanuit het hart	16
Vier jaar ‘Vastenestafette’ in het bisdom Breda	18
Kerken met stip: gastvrije plekken	20
De kracht van katholiek onderwijs	22
Evelyne Fleeer ontvangt de vierde pater Grasveldpenning	24
200 jaar Frédéric Ozanam, feest in binnen- en buitenland	26
Diaconie en sociale media	28
Werkloosheid en kerken	29
Jongeren Advies Punt Friesland wint Ab Harrewijn Prijs 2013	31
“Diaconie is handelen op basis van geleefd geloof”	33
<i>De ongeziene gezien</i> , boekbespreking	36
<i>Leden van één lichaam</i> boekbespreking	38
Agenda en weetjes	39
Colofon	
Meditatief: <i>Zien</i>	

Redactioneel

Het tijdschrift *Diakonie & Parochie* gaat in op ontwikkelingen rond diaconie in parochies, Parochiële Caritas Instellingen en katholieke gemeenschappen. Inhoudelijke reflecties, beleidsmatige vergezichten, oogst van conferenties en werkdagen, concrete voorbeelden, interviews met mensen in de praktijk, recensies van relevante boeken vullen de pagina's. Het aantal pagina's per nummer bedraagt 40. Zo is *Diakonie & Parochie* een praktisch katholiek diaconaal tijdschrift. Voor redactionele contacten: crijns@ziggo.nl

Ter inleiding

Hub Crijns

De redactie gaat moedig voort met de zesentwintigste jaargang van *Diakonie & Parochie*. Hopelijk houdt u van uw vakblad en laat u het anderen weten, zodat we met meer lezers en lezeressen het tijdschrift omhoog kunnen houden. Want we leven in moeilijke tijden.

De afgelopen maanden is Nederland verder in de economische recessie gevallen. Alle signalen rond de economie staan op rood. Een mingroei, nauwelijks nog rente, amper export uit de krimpende productie, nog steeds vast zittende huizenmarkt met grote gevolgen voor allerlei sectoren. Bedrijven vallen om. De werkloosheid blijft stijgen en gaat gedurende mei voorbij de 650.000. De bezuinigingen werken door en iedereen heeft door een lager inkomen en hogere lasten minder te besteden. Eén op de zes huishoudens blijkt problematische schulden te hebben. Steeds meer blijkt dat chronisch zieken en ouderen zwaarder worden getroffen dan anderen. Vooral mensen die solidair zijn geweest door eerder met hun betaald werk te stoppen, merken nu dat er voor hun situatie geen aanpassingen zijn wat betreft de vele veranderingen in de pensioenwetgeving. Perspectief op verandering is er weinig, tenzij dat de AEX beurs in Amsterdam hoger staat in mei.

In 2011 zijn we ondersteund door het verschijnen van twee stevige studies rond diaconie: de promotie *Diakonie* van Henk Meeuws en het handboek diaconiewetenschap *Diakonie in beweging*. In de bisdommen is de teruggang in mensen en geld merkbaar door reorganisaties, bezuinigingen, overgang naar grotere eenheden: parochies en Parochiële Caritas Instellingen. Door die processen ontstaan ook kansen voor (re)vitalisering. Dat bericht is hoorbaar vanuit de Caritaswereld. Paus Benedictus XVI schreef twee sociale encyclicie-

ken waarin 'caritas' in de naam staat: *Deus est Caritas* en *Caritas in veritate*. Naast diaconie is er dus ook veel beweging rond caritas. Erik Sengers brengt die beweging in kaart in zijn in 2012 verschenen boek *Caritas*. Er is volop discussie, gesprek, dialoog, praktijk in ontwikkeling gaande. Dat alles gaat de kolommen van dit tijdschrift niet ongemerkt voorbij, zoals de oplettende lezers kunnen weten. In dit nummer gaat dat gesprek in diverse toonaarden verder.

Intussen is er in de parochies en parochiële caritas instellingen veel gaande. De nood in de samenleving gaat aan de kerken niet ongemerkt voorbij. Je leest er niet veel over, maar gedaan wordt er des te meer. Daarom zijn diaconale Prijzen zo'n dankbaar instrument. Mensen reiken voordrachten aan van diaconale initiatieven en jury's of redacties van de Prijzen beschrijven de praktijk die gaande is. In dit nummer leest u berichten van de uitreiking van de vierde pater Grasveldpenning eind vorig jaar van Solidair Friesland, de Ab Harrewijn Prijs 2013 en de komende Ariëns Prijs voor Diaconie in het aartsbisdom Utrecht. Op 23 mei is de eerste Dr. Poels Prijs uitgereikt in het bisdom Roermond en u kunt daarover in het volgende nummer lezen. In het bisdom Rotterdam is de Brood en Rozen Prijs in voorbereiding en daarover kunt u in het decembernummer meer lezen.

Uit de reacties blijken waarderingen voor *Diakonie & Parochie*. Dat goede nieuws horen we graag en we hopen dat u dit aan anderen doorvertelt. Want de crisis vertaalt zich ook in afzeggen van abonnementen. Werft u mee aan nieuwe abonnees? De prijs blijft 20 euro (inclusief portokosten). Voor al uw reacties en meningen kunt u terecht bij eindredacteur Hub Crijns. Adres: crijns@ziggo.nl.

Caritas in debat

Erik Sengers is coördinator Dienst Diocesane Caritas van het bisdom Haarlem-Amsterdam

Het woord 'caritas' kan in Nederland niet rekenen op een warme gevoelslading. De afgelopen jaren fronsten collega's hun wenkbrauwen als ik het woord inbracht. Dat was iets van vroeger, daar zitten teveel slechte herinneringen aan. Bij dezelfde collega's veranderde de perceptie ten positieve na het verschijnen van de encyclieken *Deus caritas est* en *Caritas in veritate*. Volgens mij is caritas een uitermate modern woord dat in de nieuwe context van kerk en samenleving richting zal geven aan wat christenen voor mens en wereld kunnen betekenen. In mijn boek *Caritas* heb ik opgeschreven hoe dat in de praktijk vorm kan krijgen.

Reactie op kritische besprekingen

De meeste besprekingen van *Caritas* staan in *Diakonie & Parochie* en zijn het meest inhoudelijk én kritisch. Daarom grijp ik deze gelegenheid aan om mijn punt vóór het begrip caritas te maken door te reageren op deze recensies. Bepaalde punten wil ik toelichten en uitwerken zodat het gesprek over de goede dingen kan gaan en niet over verkeerde percepties over en weer. Ik zal daarbij ingaan op drie punten die Harry Scharrenborg en Henk Meeuws ingebracht hebben: het gebruik van het woord 'diaconie', de doelgroepen van diaconie en caritas, en de vergelijking met Duitsland.

Het 'Collins-debat'

Maar de verkeerde beeldvorming begint op een fundamenteel niveau. Mijn vertrekpunt leidt meteen naar het 'Collins-debat' (over de betekenis van het woord *diakonia* in het Nieuwe Testament), dat ervoor zorgt dat ik ergens anders uitkom dan de collega's. Net als veel andere mensen vind ik diaconie het centrale woord in de christelijke kerken. Ik verzet me er alleen tegen dat dit uitsluitend

kan worden ingevuld met 'armenzorg'. De dienstbaarheid waar het hier over gaat is de dienstbaarheid aan het Rijk Gods en die uit zich in drie wijzen: in *diakonia liturgia*, *diakonia verbum* en de *diakonia caritatis*. Op deze drie manieren wordt het Rijk Gods beleefd in het hier en nu hoewel het er nog niet is maar zeker komen zal. Waar wij het met elkaar over hebben is de laatste vorm, de caritas. Willen we deze concrete naastenliefde als een centrale opdracht van het christelijk geloof en de geloofsgemeenschap zien, dan toch als onderdeel van het drievoudige dienen, waardoor er interactie en uitwisseling om niet te zeggen *communio* is met heiliging en verkondiging. Dat is iets waar ik ook persoonlijk voor sta: als diaken doe ik meer dan armenzorg alleen en dat meerdere inspireert mij om caritas te doen. Het lijkt een theoretische discussie, maar op het gebied van kerkopbouw heeft dit concrete consequenties. Staat de Caritasinstelling apart van de parochie of niet? Wat is de betekenis van diaconie in de geloofsgemeenschap? Hoe verhouden zich diaconale werkgroep en bestuur van een Caritasinstelling? Scharrenborg lijkt die twee uit elkaar te willen spelen, zijn collega Van de Bunt noemt het twee werksoorten: je hebt caritas als hulp bij materiële nood naar buiten en diaconie gericht op de geloofsgemeenschap en bewustwording van structuren. Dat is volgens mij een onvruchtbare scheiding: het is één doorgaande lijn van caritas, waarbij de aandacht voor mensen bewust maakt van structuren en de aandacht voor structuren individuele mensen helpt. Door die twee apart te zien bestendig je juist het verschil terwijl we ze bij elkaar en in het hart van de geloofsgemeenschap moeten zien. Caritas zit in de missie van kerk en parochie (namelijk het Rijk Gods te dienen) en beweegt erin mee.

In gesprek met de kritiek

Laten we enkele tegenwerpingen op de keuze voor 'caritas' bezien. Scharrenborg zegt dat 'caritas' niet voorkomt in het Nieuwe Testament. Dat is logisch, omdat het een Latijns woord is en Grieks de grondtaal is van het Nieuwe Testament. Caritas staat wel in de Vulgaat, die belangrijk is geweest voor de spirituele en theologische onderbouwing van de praktijk en instituties van naastenliefde in West-Europa. Ook zegt hij dat caritas verwijst naar liefdadigheid en diaconie naar gerechtigheid.

Wat hij bedoelt kan bijna in een som gevat worden: caritas + zeven werken van barmhartigheid = diaconie, waarbij diaconie de caritas omvat en dus belangrijker is. Nu zijn die werken van barmhartigheid geheel ontstaan in een middeleeuwse context waarin caritas het belangrijkste woord was. Maar belangrijker is dat het een verkeerde voorstelling van zaken is: wie lief heeft doet mensen recht, doet

daden van gerechtigheid, en heeft aandacht voor rechtvaardige structuren. Scharrenborg heeft een verouderd en eenzijdig beeld van caritas dat niet overeenkomt met wat ik wil en met wat ik opschrijf. Ik verzet me tegen de omgekeerde weg, waarbij de aandacht primair ligt bij verandering van de maatschappij en de liefdevolle aandacht voor individuen op de tweede of derde plaats komt. Op deze manier lopen we de kans het ene systeem in te ruilen voor het andere, en de mens waarom het uiteindelijk gaat uit het oog te verliezen. Scharrenborg duidt dat al aan als hij spreekt over de vele organisaties en initiatieven die zich zien als diakonie en

waar hij zo trots op is. Maar let op het verschil: zijn we partner van schuldhulpmaatje of van mensen met schulden, ondersteunen we een inloophuis of thuislozen, financieren we de voedselbank of gezinnen die geen eten kunnen kopen? In mijn praktijk kom ik te vaak mensen tegen die het eerste doen - diaconie - maar te weinig aandacht hebben voor het tweede - caritas.

Is 'diaconie' nu echt een positiever geladen woord dan 'caritas'? Wie historische beschrijvingen leest van de protestantse inrichtingen voor armenzorg, de diaconieën, wordt getroffen door dezelfde sfeer die ook in de katholieke caritasinstellingen heerste: paternalisme en bevoogding, pijnlijke controles, religieus moralisme, geringe aandacht voor structurele problemen. De toespraak van 'Kees het diakenmannetje' uit de *Camera Obscura* van Hildebrand laat dat op ironische wijze zien. In mijn boek heb ik geprobeerd aan de hand

Dorstigen te drinken geven

van verschillende (populair-)wetenschappelijke publicaties te achterhalen wat de connotaties en lagen zijn van het begrip 'diaconie' in verschillende contexten. Meeuws zegt zich niet in deze omschrijvingen te herkennen. Nu is hij ook niet de enige die behandeld wordt en is het gepresenteerde beeld een compilatie van verschillende omschrijvingen en toepassingen. Wat ik in gesprek wil brengen verdwijnt echter door de emoties over de bijklanken: wat gebeurt er als het woord diaconie gebruikt wordt, welke keuzes worden gemaakt, welke inspiratie komt erin mee, wat verliezen we erbij, en drukt het nog uit wat we willen en nodig hebben?

Doelgroepen debat

Ten tweede wordt er gewezen op de keuze van de doelgroepen van caritas en diakonie. Het was niet gemakkelijk om sociologisch de vraag te beantwoorden met welke bevolkingsgroepen caritasinstellingen en diaconieën contact hebben. Daarbij gaat het me niet om 'werkvelden' zoals Meeuws suggereert, maar om mensen. En het had geen ander beeld opgeleverd dan nu geschetst is: we zitten met ons aanbod in bepaalde delen van de samenleving. Ik vind het niet erg dat er veel contact is met de onderkant van de samenleving en ik ben ook bekend met de voorkeursoptie voor de armen. Maar ik vind dat we er niet in moeten blijven hangen. Armoede in het Rijk Gods betekent misschien wel iets anders dan in de wereld. Het begrip caritas biedt de handvatten om die die-nende liefde Gods ook in andere sociale contexten te verspreiden. Dat is dringend nodig, willen we de relevantie van dit gelovig handelen in kerk en samenleving overeind houden. Scharrenborg zegt dat we met het begrip caritas terug gaan naar 1854, toen de zuilen (die toen nog niet bestonden, maar goed) werd opgedragen voor hun eigen armen te zorgen. Helaas is het zo dat we met de huidige herziening van de verzorgingsstaat terug gaan naar de situatie van 1854 en dat het middenveld opnieuw wordt uitgedaagd taken op zich te nemen. Willen we als religieuze organisaties participeren in deze ontwikkeling, dan zullen we moeten leren van elkaars tradities. Dat is de bedoeling van het boekje over *Zorg voor de naaste in Jodendom, Christendom en Islam*. En dan moeten we ook weten waar we zelf staan, niet om gescheiden op te trekken maar aan te vullen en zo beter te handelen.

Tot slot het voorbeeld Duitsland

Meeuws wijst op een symposium waarop in een bijvoeglijk naamwoord het woord 'diakonie' gebruikt wordt, maar zoals wij weten maakt één zwaluw nog geen zomer. Belang-

rijker voor de Duitse Caritas was het jaren durende *Leitbildprozess* waarin het begrip caritas voor de hele republiek, voor alle delen van de organisatie, en van hoog tot laag werd geactualiseerd. Nederland is het enige land in de katholieke wereld waarin het woord 'diakonie' gebruikt wordt om de gelovig-kerkelijke zorg voor de naaste uit te drukken en vorm te geven. Daarmee missen we iets in Nederland: we hebben een stuk spiritualiteit overboord

gegooid en we missen het bredere verband van de wereldkerk. Met behulp van het woord caritas is ook de link met de katholieke sociale leer beter te maken. Velen denken dat ik naar het model van Duitsland toe zou willen groeien in Nederland, maar niets is minder waar. De historische ontwikkeling is daarvoor te verschillend geweest en ik zie ook de nadelen van het Duitse model: te bureaucratisch,

te verpolitiekt, te zeer afhankelijk van arrangementen. Ik waardeer wel aan dit model dat dit het brede beeld van caritas overeind houdt, dat het er wil zijn voor verschillende doelgroepen, dat het die activiteiten samenbrengt onder eenzelfde krachtig symbool, dat er een balans is tussen professionaliteit en inspiratie, dat het de kerk een duidelijk sociaal gezicht geeft en politieke invloed, dat er manieren gevonden zijn om die inspiratie theologisch en liturgisch uit te drukken, en dat er een verband is tussen nationale en internationale vormen van hulp. Het woord caritas kan helpen ook in in Nederland deze vormen van verdieping en verband te vinden.

Erik Sengers, *Caritas. Naastenliefde en liefdadigheid in de diaconia van de kerk*, Delft, Eburon, 2012, ISBN 978 90 5972 681 9, 160 pag., prijs € 19,50.
Zie ook www.eburon.nl/caritas

Vreemdelingen herbergen

Eten voor hongerigen

Hoezo caritas als we diaconie hebben?

Henk Meeuws is diaconaal onderzoeker

Volgens Erik Sengers is diaconie aan het eind van haar Latijn. Zijn recente artikel *Caritas en kerkopbouw* is er duidelijk over: "Het einde van 'diaconie'". Sengers biedt ook soelaas: "Welnu, om 'diaconie' te redden, stel ik het woord 'caritas' voor" (WKO Bulletin nr. 81 jan/feb. 2013). Deze prikkelende stelling geeft gereede aanleiding tot hernieuwde reflectie op praktijk en theorie van diaconie en caritas. Dit temeer omdat Sengers niet zomaar iets vaststelt, maar een programma ontwikkelt. Dat programma duidde ik in de bespreking van zijn boek *Caritas* aldus aan: "Waar Diaconie was moet Caritas komen" (D&P 25(2012)4). Ik ga kort op enkele punten rond de stelling in, en leg een paar vragen voor.

Caritas en diaconie

Om te beginnen stel ik vast, dat - anders dan Harry Scharrenborg meent (D&P 26(2013)4) - het woord caritas wel in het Nieuwe Testament te vinden is; gewoon een kwestie van de Latijnse Vulgata tekst van b.v. 1 Kor. 13 doorlezen of een goede concordantie raadplegen. Vervolgens wordt ter aanduiding van de naastenliefde pas sinds het midden van de jaren tachtig van de vorige eeuw "het (protestantse) woord diaconie" gebruikt, zoals Sengers in *Introductie caritas* vermeldt (dossier 'caritas' op www.lucepedia.nl). Het woord is niet protestants van oorsprong, maar dateert al uit de eerste eeuwen van de

katholieke kerk. Vanaf het midden van de 4^e eeuw kennen eerst de kloosters en vervolgens alle bisdommen in Egypte een *diaconie*, "een instelling die verantwoordelijk is voor alle steunverlening - de caritas"; vanaf de 7^e en 8^e eeuw zijn die ook in b.v. Napels en Rome te vinden. Met 'diaconia' duidt Benedictus XVI in 2005 "de dienst van de gemeenschappelijke, ordelijk beoefende naastenliefde" aan (*Deus*

caritas est, 23, resp. 21). *Diaconie* als woord voor de christelijke steunverlening, de inzet voor mensen in nood, heeft dus oude en eerbiedwaardige geloofspapieren in de r.-k. kerk.

Ten derde: ik deel Erik Sengers' overtuiging dat theorie en praktijk van wat hij 'zorg voor de naaste' en ik 'inzet voor mensen in nood' noem, dringend verbreedt en verdiept

moet worden, opdat de geloofsgemeenschap in een situatie van krimp en vergrijzing, van pastorale schaalvergroting en personele schaarste, van een terugtrekkende overheid, van blijvende, toenemende, en nieuwe noden, gemotiveerd wordt tot "grotere daden van Liefde" (*Caritas*, 24). Daarom presenteerde ik in 2000 een breed concept van diaconie, dat de parochies kon helpen te ontdekken wat en hoe zij met haar beperkte mogelijkheden waar mogelijk met anderen zou kunnen doen voor mensen in nood en tot haar eigen vreugde (*Verder bouwen aan diaconie in het bisdom Breda*; een samenvatting verscheen in *1-2-1 Katern* 28(2000)16 onder de titel 'Crisis als kans'). Dit brede concept heb ik uitgewerkt

in *Diaconie*: inhoudelijk gezien gaat het in diaconie om zorgzame inzet en zorg voor de medemens in nood, om 'caritas' dus; een zodanige relatie van menslievendheid dat die medemens recht gedaan wordt in zijn of haar fundamentele beminnesswaardigheid. Inderdaad: liefde, caritas, is de oorsprong, dragende grond en bestemming van onze zorg voor de naaste, van onze steunverlening aan medemensen in nood. Niet de liefde die wij aan anderen geven is oorsprong, dragende grond en bestemming, maar de liefde die ons geschenkt wordt, die wij ontvangen mogen. Ontvankelijkheid voor deze liefdegave, de dienst van deze liefde, is niet vanzelfsprekend, geen sinecure, ook niet voor degenen die 'caritas' hoog in het vaandel voeren. Die openheid en dienstbaarheid moeten geleerd en ingeoefend worden - vandaar mijn pleidooi voor een diaconale mystagogie.

Het tekort van diaconie

In het licht van het voorgaande overpeins ik de vraag: 'hoezo caritas als we diaconie hebben?'. Waarom meent Sengers dat we met diaconie op een dood spoor zitten en met caritas verder komen? In zijn teksten somt hij meermaals de tekorten van de diaconie op. Ik beperk me tot de volgende samenvatting ervan in zijn boek *Caritas*: "het begrip 'diaconie' is te zeer verbonden met 'kerk', 'ambt', 'armen', 'maatschappelijke verandering', 'verzorgingsstaat' - allemaal begrippen die in toenemende mate onduidelijk zijn geworden" (21). Als ik het goed zie komt Sengers' kritiek in de grond hierop neer: diaconie schiet tekort omdat ze te beperkt is. Misschien kan dit als volgt, Sengers parafraserend, toegelicht worden. In diaconie staat (te zeer) de institutionele kerk centraal, terwijl we moeten inzetten op de dynamiek van kleine geloofsgemeenschappen. De diaconie is verbonden met ambtsdragers, functionarissen, ondersteuningsstructuren, maar dat verhindert de geloofsgemeenschap

zelf een open liefdesgemeenschap te worden. Diaconie is gericht op verandering van maatschappelijke structuren, terwijl dit - zeker gezien het proces van mondialisering - het vermogen van de lokale geloofsgemeenschap ver te boven gaat en dus stevast tot frustratie leidt. In de diaconie wordt nog steeds naar de staat gekeken als eerstverantwoordelijke voor het welzijn van de burgers, terwijl allang duidelijk is dat de staat dat helemaal niet kan en ook niet moet willen. Kortom: diaconie zit gevangen in vroegere kaders, biedt geen of minstens onvoldoende zicht op de huidige werkelijkheid dichtbij, en staat dus niet open voor nieuwe ontwikkelingen, nieuwe noden en nieuwe mogelijkheden op het lokale vlak. Daarin zit haar beperktheid. Laten we er vanuit gaan, dat de diaconale theorie en praktijk gebrekkig zijn, zeker in het licht van de hedendaagse uitdagingen.

Dan nog vraag ik me af: 'Is het nu zo hetgeen Sengers (vast)stelt?'. Komt het beeld dat hij van diaconie schetst werkelijk overeen met wat in de hedendaagse theorievorming over diaconie gezegd wordt? Is dat beeld ook voluit in de diaconale praktijk te herkennen? Wijkt die werkelijkheid wezenlijk af van het beeld dat Sengers schetst van een praktijk onder 'caritas'-gesternte?

Elke PCI bekijkt in de eigen situatie wat de samenleving, wat de gemeente is, hoe de sociale verhoudingen zijn, bij welke sociale netwerken en initiatieven eventueel valt aan te sluiten, wat men zelf kan doen. "Caritas is lokaal op noodsituaties gericht en als je er daar veel van tegenkomt kun je samenwerken met anderen. Want samen kun je meer dan alleen" (D&P 26(2013)1). Waar zit in deze caritaspraktijk nu het verschil met een gangbare diaconale praktijk? Misschien hierin: de bepaling van wat 'noodsituaties' zijn, want volgens Sengers biedt caritas een opener blik, een ruimer perspectief op nood dan diaconie want die beperkt zich tot de armen.

De meerwaarde van caritas en de voorkeursliefde voor de armen

Waar Diaconie was moet Caritas komen, omdat volgens Sengers diaconie (vrijwel) uitsluitend oog heeft voor de noden van armen. Daardoor worden b.v. gezinnen, jongeren, studenten, starters op arbeidsmarkt en woningmarkt niet tot doelgroep van kerkelijke zorg en aandacht gemaakt, terwijl de boodschap van het Evangelie er toch voor iedereen is (*Caritas*, 24). 'Diaconie' is 'dienst', wie diaconaal wil zijn moet dienstbaar zijn. Maar: "Als we zeggen dat we dienstbaar zijn als christelijke gemeenschap, zijn we dat dan alleen aan de armen? Mogen rijke mensen niet ook de dienende kanten van de kerk ervaren? Is de diaconie alleen iets van een financiële transfer en houden we zo de structuren van ongelijkheid tussen arm en rijk niet in stand? Is het niet bevoogdend om te denken dat diaconale problemen opgelost kunnen worden door geld alleen, door geld van de rijken? Is het tegelijkertijd niet te simpel gedacht dat problemen met geld op te lossen zijn en is het niet arrogant te eisen dat rijken hun geld moeten afstaan, dat ze door eerlijk, hard werken of door geluk hebben verdiend - en dat wij weten hoe dat goed uit te geven is?" (*Caritas*, 38). Uit deze vragenbundel biedt, zo zegt Sengers, het begrip caritas een uitweg. In zijn boek illustreert hij de meerwaarde van dit begrip aan de hand van de Caritasorganisatie in Duitsland. Ervan afgezien dat zijn gegevens daarover uit het midden van de jaren '90 stammen, leg ik bij het bovenstaande een paar vragen voor. Vooreerst: is het nu werkelijk zo dat in diaconie de aandacht zowel theoretisch beperkt blijft tot 'de armen'? Is het zo dat diaconie uiteraard mank gaat aan de kwalijke aspecten die in het citaat de revue passeren? Vervolgens: mag van het begrip caritas verwacht worden dat het de 'zorg voor de naaste' uiteraard vrijwaart van deze feilen? Zou het in dit verband niet van belang zijn om vroegere en hedendaagse kritiek op caritaspraktijken in onze beschouwingen te betrekken, en om ook goed acht te slaan op wat o.m. Kierkegaard en Moyaert zeggen over het lukken en mislukken van naastenliefde?

Ten derde: wat valt er te leren van b.v. Herbert Haslinger, hoogleraar aan de Theologische Facultät Paderborn, directeur van de studiegang 'Caritaswissenschaft' aldaar, die in de context van de Duitse Caritas dikke boeken schrijft over 'Diaconie' juist omdat dat woord beter geschikt is om recht te doen aan de 'optie voor de armen' overeenkomstig de geloofstraditie (*Diaconie...*, 117-126)? Ten vierde: indien rijken voor hun nood geen of onvoldoende aandacht vinden in de geloofsgemeenschap, geen soelaas voor een onvervuld leven, schort er dan niet grondig iets aan heel de wijze waarop door die gemeenschap liefde verkondigd, gevierd, gecommuniceerd, gediend wordt?

Geen caritas zonder diaconie

Een diepgaand gesprek over diaconie en caritas is hoognodig ten behoeve van zo goed mogelijke zorg voor de naaste in nood. Daarbij kan het woord diaconie niet geschrapt worden. "Want God is één; één is ook de middelaar tussen God en de mensen, de mens Christus Jezus, die zichzelf gegeven heeft als losprijs voor allen..." (1 Tim.2:5-6). Als nu een diaken inderdaad een 'middelaar' is, dan is Jezus Christus diaken bij uitstek. Hij kwam om te dienen, niet om gediend te worden. De inhoud van zijn diaconie, van zijn dienende bemiddeling, was en is: de zichzelf gevende Liefde Gods onder de mensen.

Henk Meeuws, *Diaconie. Van grondslagen-onderzoek tot een pleidooi voor een diaconale mystagogie*, Narratio Gorinchem, 2011, ISBN: 978 90 5263 933 8, 458 pag., prijs 29,50

Zieken bezoeken

Diaconie en caritas, een mooi paar

Jan Maasen is medewerker Dienen en Missiesecretaris van het bisdom Rotterdam

“Behoor jij tot de Diaconalen of tot de Charitatieven?” Ik hoop, dat in 2017 een zoekopdracht naar deze vraag slechts één hit oplevert (dit artikel).

Toch lijkt een kleine richtingenstrijd losgebarsten, als je de laatste afleveringen van dit tijdschrift moet geloven. Inzet: welk begrip verdient de voorkeur als leidend beginsel voor de inzet van rooms-katholieken ten behoeve van noodlijdenden? Is dat diaconie, het dominante begrip in Nederland in de afgelopen 25 jaar?

Of is dat caritas, populair in het bisdom Haarlem-Amsterdam en meer verborgen aanwezig in de naamstelling van de Parochiële Caritas Instellingen of PCI's?

Een discussie kan helpen om een verdiept gezamenlijk inzicht te krijgen en zo bij te dragen aan de toekomstige ontwikkeling van de praktijk. Of de huidige wat uiteen waaierende discussie productief is, weet ik nog niet.

Caritas afgestoofd

Laat ik het maar toegeven: ik ben één van die collega's van Erik Sengers, die in de afgelopen jaren meer waardering is gaan krijgen voor caritas als een centraal begrip. De twee encyclieken van paus Benedictus XVI hebben daarbij een belangrijke rol gespeeld. Voor mij is een lievelingsuitspraak geworden: “Als ontvangers van de liefde van God worden de mensen geroepen om dragers van de naastenliefde te zijn en ertoe aangezet zelf werktuigen van de genade te worden, om de liefde van

God te verbreiden en netten van naastenliefde te knopen.” (CiV 5). Functieomschrijving en gelovige fundering van mijn diaconale werk ineen. Ook Sengers' publicaties hielpen mee aan het afstoffen van dit begrip uit de katholieke traditie. Waar ik vroeger uitsluitend het woord diaconie gebruikte, spreek ik tegenwoordig over ‘diaconie en caritas’. Eerder als synoniemen dan als twee werkvelden.

Gevangenen bezoeken

Opbloei van het PCI-werk

Mijn beeld kan wat vertekend zijn, maar ik heb de indruk dat vergeleken met tien jaar geleden de huidige PCI's in het bisdom Rotterdam ondernemer zijn. Ze wachten minder passief af, of er een hulpvraag komt. Ze gaan netwerken, binnen en buiten de parochie. Ze treden

in de publiciteit, met folders, artikelen in het parochieblad en op websites. Ze werken mee aan diaconale zondagen en collecteren, voor zichzelf of een ander diaconaal doel. Als ze minder vermogend zijn, werven ze actief geld. Dat zijn allemaal voorwaardenschepende activiteiten. Als ik PCI-bestuurders vraag wat hen trekt in het PCI-werk of wat de kern is van het PCI-werk, krijg ik niet het antwoord uit het Algemeen Reglement voor het Bestuur van een PCI: “de caritasinstelling heeft ten doel de caritas permanent een herkenbare plaats te bieden binnen en vanuit de parochiegemeenschap(en) en een werkzaam instrument voor de caritas in de parochie(s) te zijn.” (art. 3.1) Steevast is het antwoord: “de hulpverlening aan individuen en gezinnen in acute noodsituaties”. Daar ligt hun hart en dat zien ze als het eigene van het PCI-werk.

De hulpverlening kan verschillende gestalten krijgen: een luisterend oor en aandacht voor de hulpvrager; wegwijs maken in het woud van voorzieningen en bijstaan in de contacten met instanties; materiële hulp (tweedehands goederen of in natura); financiële hulp (lening of gift). De kracht van de PCI ligt in het snel en adequaat kunnen handelen, vaak binnen 24 uur. De financiële ondersteuning ligt ingebed in het mensen helpen de juiste richting te vinden door te bemiddelen en de eigen kennis ter beschikking te stellen. Geen wonder, dat enkele PCI-bestuurders zelf SchuldHulpMaatje zijn geworden. Daarmee wordt hun handelingsrepertoire verbreed.

‘Vaststellen en doen van uitgaven’ (art 3.2d)

Focus je op de financiële kant van het PCI-werk, dan zie ik verschillende soorten bestedingen: directe hulp aan individuen en gezinnen in noodsituaties; deelname in een interkerkelijk hulpfonds of gemeentelijk noodfonds; ondersteuning van diaconale activiteiten en groepen in de eigen parochie (bezoekgroepen, diaconaal jaar, kerstpakket); ondersteuning van diaconale projecten en activiteiten in de eigen regio (voedselbank, inloophuis, hospice); afdracht aan het bisdom voor diocesane projecten of functionarissen. Sengers lijkt in zijn bijdrage in dit nummer te suggereren, dat alleen de eerste categorie caritas is, want liefdevolle aandacht voor individuen en de andere categorieën diaconie, want ondersteuning van een kerkelijke of maatschappelijke organisatie. Zijn alle dan geen uitingen van liefde?

Dragers van parochiële diaconie

Nu kijk ik naar de diaconie. De PCI wordt geacht de motor te zijn voor de parochiële diaconie (“werkzaam instrument voor de caritas”), maar in veel gevallen hapert de transmissie. Ik ken weinig voorbeelden waar parochie en caritasinstelling een beleid voeren in goede samenspraak met elkaar. Ook zonder samenspraak kan een parochie diaconale activiteiten ontwikkelen. Soms heeft men daarvoor een eigen werkgroep diaconie. In andere gevallen worden ad hoc activiteiten georganiseerd met de portefeuillehouder diaconie in het pastoraal

team of de pastoraatsgroep als trekker. Geregeld organiseren werkgroepen op andere werkvelden activiteiten met een diaconaal gehalte. Zo worden in het kader van een Eerste Communieproject of Vormselproject kinderen aangespoord geld op te halen voor een goed doel, bezoeken zij een sociaal project of doen zelf vrijwilligerswerk. Op het gebied van het jongerenpastoraat springen DiaconAction en M25 er uit.

‘Collins-debat’

Het ‘Collins-debat’ heeft een ander licht doen schijnen op de betekenis van diaconie en diaconen. Niet de nederige dienaar, maar de gezant, de bemiddelaar. Ik trek daar de praktische conclusie uit, dat een werkgroep diaconie niet alleen tot taak heeft zelf mensen in nood te helpen, maar ook het diaconaal bewustzijn van de parochie te verhogen en parochianen te verleiden tot diaconaal handelen. Ik ben dan dicht bij de caritas en het Reglement van de PCI. ‘Een werkzaam instrument zijn voor de caritas’ houdt ook in, dat de PCI een taak heeft naar de eigen parochie toe, om parochianen de mogelijkheid te bieden om mee te werken netwerken van liefde te knopen. Dat willen ze ook wel, als ze daartoe de gelegenheid krijgen. De parochie als inzamelpunt van producten voor de voedselbank is daarvan een voorbeeld. De PCI's die veel vertellen over hun werk in de eigen parochie, doen de ervaring op dat zij ongevraagd giften krijgen.

Diaconie en caritas

Wat mij betreft, maken we geen keuze voor een van deze begrippen en gebruiken we ze naast elkaar, ter wederzijdse bevruchting.

De Werken van Barmhartigheid in de drie artikelen over caritas en diaconie zijn afkomstig van de rechterbinnenzijde van de bronzen toegangsdeur van de Domkerk te Utrecht. De deuren zijn gemaakt door beeldhouwer Theo van de Vathorst. Foto's zijn gemaakt door Hub Crijns.

“Het gaat altijd om analyse, zien wat er gaande is, besluiten wat je kan doen”

Wim Tobé is in 1943 geboren in Rotterdam-Oost in een onderwijsgezin als vijfde kind van zeven. Hij gaat in 1956 naar het klein seminarie van de missionarissen van het Gezelschap van het Goddelijk Woord (Societas Verbi Divini) in Deurne. Vanwege de daar behaalde resultaten is het een andere leerroute geworden. Hij behaalt het MULO in Rotterdam en gaat vervolgens extern naar de Latijnse school van de Jezuïeten in Den Haag. Zo kan hij in 1961 alsnog bij de SVD aangenomen worden in het noviciaat in Heide-Kalmthout in België (Teteringen). Vervolgens maakt hij de theologische studie in Tilburg bij het toen ontstane Gemeenschappelijk Instituut Theologie (GIT). In 1963 begint het Tweede Vaticaans Concilie, dat in de studies sterk is meegenomen. Na zes jaar studeert hij af met een MO Theologie en de basisopleiding van het GIT. Hij loopt in Breda-Noord twee jaar pastorale stages. In 1971 is hij gehuwd met Marienel Swan en volgt zijn benoeming als pastoraal werker in Etten-Leur. In 1979 is hij door bisschop Ernst tot diaken gewijd. In 1984 volgt de benoeming tot eerst-aansprekbare pastorale beroepskracht van de Sint Jan de Doperparochie in IJpelaar, de nieuwbouwwijk van Breda, waarin hij veel samenwerkt met het centrum van de paters HH. Harten in Bavel. In 2000 heeft hij kort gewerkt in de Kathedrale kerk van Breda die een grote liturgische traditie hoog houdt. Vervolgens is er een sterke vraag om naar Hulst te verhuizen in de regio van Oost Zeeuws-Vlaanderen met 13 parochies. Daar heeft Wim acht jaar gewerkt als leider van het team tot aan zijn pensionering in 2008. Daarna assisteert hij nog enige tijd en draagt zijn taken over aan de collega's. Na twee jaar komt Breda in beeld als woonplaats (in plaats van wonen op een pastorie) en komt van bisschop van de Hende het verrassende verzoek om functionaris voor de Caritas in het Bisdom Breda te worden. Daarnaast maakt Wim Tobé deel uit van het pastorale team van de Sint Elisabethparochie in de regio Dongemond (Raamsdonksveer e.o.).

Interview met Wim Tobé, diocesaan functionaris voor de Caritas Bisdom Breda

Pastoraal (Opbouw)werker en diaken in Etten-Leur

“In mijn studies heeft het Tweede Vaticaans Concilie een grote rol gespeeld, met name de liturgische vernieuwing die daardoor ontstond. In de parochie In Etten-Leur Noord heb ik die kennis kunnen gebruiken. Ik was benoemd in de nieuwbouwwijken als pastoraal (opbouw)werker en in het contact met de scholen voor catechese. Pastoraat deed ik waar nodig. Ik heb er veel geleerd over het parochiewerk. Ik ben in 1979 tot diaken gewijd. Ik hoefde geen extra opleiding te doen, omdat alle studies en stages afgerond en voltooid waren. De eerste gehuwde diaken werd in Nederland in 1976 gewijd. Uit de eerst gewijde diakens is een taakgroep gevormd, die het diakenambt heeft onderzocht rond mogelijkheden en opties. Moesten kandidaten een studie voltijds doen of parttime? Moest een gehuwd

diaken voltijds werken, of parttime of zelfs als vrijwilliger? Er was behoefte om ervaringen uit te wisselen en elkaar te ontmoeten. Ik ben ook lid geworden van de internationale vereniging van diakens, die is opgezet vanuit het Internationale Diakonatscentrum (IDZ) in Rottentburg am Neckar in Baden-Württemberg. Later heeft elk bisdom een diakenkring ontwikkeld met eigen opleidingscentra. Nederland kent nu ongeveer 300 gewijde diakens. De minimale leeftijd is 35 jaar. In het bisdom Breda ben ik de nestor van de diakenkring.”

“De caritas bestuurders lieten zich niet leiden door grote beginselen, maar vooral door praktische acties”

Ontdekking van het diaconale hart

“Nadat ik in de jaren tachtig in IJpelaar in de nieuwbouwwijk was aangesteld, heb ik o.a. veel samengewerkt met pater Jan van Berkel van de congregatie van de Heilige Harten in Bavel. Jan van Berkel heeft in de jeugdgevangenis gewerkt en is industriepastor geweest met aandacht voor de migrantenarbeiders in het Bisdom. Hij was een collega met een grote diaconale en missionaire instelling en is mijn ‘leermeester’ geworden. Bij Jan ging het altijd om mensen. Aanvankelijk was het moeilijk om aan diaconie te doen. Zo was het PCI bestuur bijvoorbeeld erg van het vergaderen, collecteren en beheren. Na een jaar ontbinding van het bestuur zijn we opnieuw begonnen met ook vrouwen erbij. Toen ontstond er met de diaconale werkgroep een kern van vrijwilligers die ook diaconale taken uitvoerde. Rond de missie, eigen missionarissen, de wereldwinkel en de Vastenactie kwamen er activiteiten. Het Caritas bestuur deed mee als vrijwilliger en nodigde twee keer per jaar alle diaconale vrijwilligers uit om ervaringen uit te wisselen, te kijken wat er goed liep en wat minder, witte plekken te zien en noden op te zoeken. Mensen met diaconale interesse konden mee doen in wat hen dierbaar was en waar ze zorg voor hadden, maar hoefden niet alles te doen.

Zo kon diaconie zich breed ontwikkelen in de nieuwbouwwijk. In de loop van de jaren kwam de teruggang in de kerk ook in de IJpelaar aan. Er was minder personeel, dat moest gaan samenwerken met andere parochies. Telkens werden pastorale functies en taken herschikt, en tenslotte moest de kerk in IJpelaar sluiten. Dat leidde tot het besluit om elders te gaan werken.”

Pastor in Oost-Vlaanderen

“Ik heb even geholpen in de Kathedrale kerk in Breda, waar toen een vacature was. In deze kerk is een grote liturgische traditie en ik doe graag liturgie. Vanuit het bisdom

kwam de urgente vraag om lid van het pastorale team te worden van 13 samenwerkende parochies in de regio Oost Zeeuws-Vlaanderen met standplaats Hulst. Die regio is heel anders dan ik voorheen gewend was: minder stedelijk, meer platteland. Hulst is de grootste plaats, omringd door dorpen. In die jaren werd de typische plattelandsproblematiek zichtbaar: winkels gingen weg, de jeugd vertrok, banken en scholen gingen sluiten en tenslotte ontkwam ook de kerk niet aan die krimp. De jeugd ging voor voortgezette middelbare school en hogere studies naar Breda en ontdekte zo Nederland. Dat doe je niet vanuit Hulst of de dorpen er om heen. Zeeuws-Vlaanderen is voor Breda ver weg. Ik heb er acht jaar gewerkt met een team van vijf pastores, waarin twee priesters vanuit het klooster van de paters Maristen in Hulst. Mijn taak was teamleiding en liturgie. Als teamleider moet je veel vergaderen, plannen maken, beleidsvisie ontwikkelen. Je krijgt van te voren veel informatie vanuit bisdom en dekenaat en kunt zo inspelen op beleid in ontwikkeling. Ik heb altijd veel contacten gehad met de caritas Hulst en in de dorpen. De PCI Hulst gaf financiële middelen en ruimte aan diaconale werkgroepen. Elk dorp had een eigen caritasbestuur dat elk op een eigen manier actief was. Ik ben op zoek gegaan

De Byzantijnse
icoon van
Wim Tobé

naar samenwerking tussen gelijkgezinden om krachten te bundelen. Bijvoorbeeld voor geldinzamelingen. Dat hielp om in de gemeenschap zichtbaar te zijn en zinvol met elkaar samen te werken. De caritas bestuurders lieten zich niet leiden door grote beginselen, maar vooral door praktische acties. De maandelijksse collecte brengt in een streek waar veel mensen met beperkte middelen zijn niet veel op. Dus moet je roeien met riempjes die je hebt. Het voordeel van de caritas is dat parochie, diaconie en geld met elkaar worden verbonden. Er is veel geregeld over wat het bestuur moet doen en tegelijk kan elke caritas eigen beleid maken. In Zeeuws-Vlaanderen heb ik geleerd dat je met minder geld ook veel aan diaconie kan doen. Bijvoorbeeld participeren in de Vastenactie, in schrijfacties, in het ondersteunen van de eigen missionarissen, in het maken van een fietstocht of organiseren van een boekenbeurs. In die laatste activiteiten moet je tijd investeren die geld oplevert. En dank en goed gevoel onder de mensen zelf. Via een briefwisseling met een missionaris kun je op de hoogte zijn van wat elders in de wereld leeft. Al doende is er gewerkt aan een bredere kijk op missie en de wereld en is ervaren dat er ook vanuit het platteland een diaconale en missionaire inbreng kan zijn. Dat is ook gebeurd met asielzoekers en vluchtelingen. In die regio zijn asielcentra schaars en migranten komen er niet meteen. Vanuit de caritas en diaconie is er gekeken naar de problemen, de oorzaken,

wat er aan de hand is en welke mogelijkheden de mensen in Zeeuws-Vlaanderen zelf hebben. Het meest belangrijke is dat vluchtelingen en asielzoekers benaderd zijn als mensen met eigen kennis en kunde, die iets kunnen betekenen in de gemeenschap. In plaats van zielig, gewone creatieve mensen dus. In ben op mijn 65ste met pensioen gegaan en heb afscheid genomen van het pastorale team. Ik heb mijn kennis uitgeschreven in een werkboek voor de collega's en de parochie. Zo heb ik aan opdracht van ervaring en kennis kunnen doen."

Gedelegeerde voor de caritas in het bisdom Breda

"Ik heb aan de bisschop verteld dat ik in mijn woonplaats beschikbaar wilde zijn voor pastorale assistentie. Na de verhuizing in 2011 naar Breda was ik erg verrast door het verzoek van bisschop van de Hende om de Caritas instellingen in het Bisdom te gaan ondersteunen. Gedeeltelijk is dit een kantoorbaan. Maar meer nog ben je op werkbezoek. Het bisdom kent een kleine groep die actief is rond Kerk en Samenleving. Ik ben het gaan doen." "Ik geef jaarlijks een cursus aan nieuwe bestuurders. De kern bestaat uit wat caritas is, het reglement en wat de caritas doet. Onder

Waar zou een pastor zijn zonder zijn boekenkast?

invloed van bisschop van de Hende is de Sociale Leer van de Kerk een tweede kern geworden in de cursus om zo ook de band met de traditie te hebben en de opdracht om vanuit het geloof actief in de wereld te zijn. De huidige cursus is samengesteld uit eerder materiaal, hetgeen de bisschop heeft aangereikt en uit het *Compendium van de Sociale leer van de Kerk*. Inhoudelijk draait de cursus kortweg rond de Werken van Barmhartigheid. Je kan het anders omschrijven via de trits leren, vieren en dienen. Dat zijn ook wel weer containerbegrippen, maar ze bevatten de kernen waar het in de parochie en in de caritas om draait. Ik ben bezig met de verhoudingen tussen besturen, vooral nu we toegegaan naar samenwerken en fuseren."

Sociaal en diaconaal bisdom

"Het bisdom Breda kent een lange en sterke sociale traditie. Bisschop Baeten heeft het industriepastoraat opgezet. Bisschop de Vet

"De kern van de cursus bestaat uit wat caritas is, het reglement en wat de caritas doet."

was zelf industriepastor en heeft het werk verder uitgebouwd. Ook bisschop Ernst is een sterk sociale bisschop geweest. In zijn tijd heeft hij ervoor gezorgd dat er in de zes dekenaten een industriepastor, een werker Kerk en Samenleving en een jongerenpastor was. Bisschop Muskens heeft daar, toen hij landelijk aandacht trok met zijn 'de arme mag een broodje stelen' uitspraak veel profijt van gehad. De sociale kennis en ervaring was direct beschikbaar. De veranderingen in de samenleving en van de kerk in de samenleving hebben ook het Bisdom Breda aangedaan. Sinds 2000 zijn er minder mensen actief, is er minder personeel, is er minder geld. Er vindt een reductie in kerkelijk inzet plaats. Daar moeten bisschop van de Hende en bisschop Liesen mee werken. In de recente tijd is gekozen voor het werk in de parochies en caritasbesturen. De structuur van de ondersteunende dekenaten is afgebouwd. Het bisdom is sinds 2007 met de beleidsvisie *In de duizend gezichten van Uw volk* op weg naar grotere vormen van samenwerking."

"Bij de Parochiële Caritas Instellingen heb je een overgang van 104 PCI's naar 21 samenwerkingsverbanden. Er zijn dus veel bestuurswisselingen. Er moeten nieuwe bestuurders komen. Er is veel behoefte aan cursus en training en aan informatie uitwisseling.

Het werk is heel gevarieerd. Ik verzorg elk jaar een serie voorlichtingsbijeenkomsten in de beide vicariaten van het bisdom. In elke ronde gaat de leiding van het bisdom mee. Zo heeft bisschop van de Hende over de Sociale Leer van de Kerk gesproken. Hub Crijns in 2010 over het onderzoek *Armoede in Nederland* en wat caritasbesturen kunnen doen aan armoedebestrijding. Vicaris Schoenmakers heeft een inleiding gehouden rond de sociale kant van de Troonrede. Hij stelde ons de

vraag of je als kerk meegaat met wat er gaande is aan ontwikkelingen of dat je ook een eigen antwoord hebt. Recent heeft bisschop Liesen zijn visie gegeven

op het diaconale en caritasbeleid. De besturen van de caritas instellingen hebben te maken met omgang met elkaar, met bezit en geld. Het gaat altijd om analyse, zien wat er gaande is, besluiten wat je kan doen. Grotere verbanden geven andere mogelijkheden. Bisschop Liesen zet in op een sterke verbondenheid met elkaar, ook als er grotere verbanden gaan ontstaan. In elke regio wil hij graag vrijwilligers inzetten, die een voortrekkersrol kunnen vervullen. Ze zijn de schakelaars tussen de regionale caritas en diaconale werkgroepen en naar de vicarissen en bisschop. Het gaat niet om een bestuurder, maar om een verbindingspersoon, een bemiddelaar. En dat is volgens de nieuwe visie op diaconie de kern van diaconie en caritas."

www.bisdombreda.nl
Klik in menu op De Sociale Leer van de Kerk
Tekst en foto's zijn van Hub Crijns

Omzien naar... het diaconale engagement van de parochie

Marielle Beusmans is stafmedewerker Dienst Kerk en Samenleving van het bisdom Roermond

Het klimaat in onze maatschappij wordt killer. De staat trekt zich steeds meer terug van de taak om het welbevinden van de burgers veilig te stellen en schuift die verantwoordelijkheid af naar onderen. Gemeenten en kerken zien zich in toenemende mate voor charitatieve opgaven geplaatst. Dit betreft niet, of niet in de eerste plaats, leden van de eigen gemeente of parochie, maar vooral ook de behoeftige mensen die bij ons aankloppen. Met dit werk legt de kerk een getuigenis af van Gods gerechtigheid. Maar wordt dit sociale engagement nog als 'kern-taak' van de kerk gezien? Een grote groep betrokken parochianen en gemeenteleden uit Duitsland, België en Nederland wilden hier graag meer over horen en hebben deelgenomen aan de Euregionale oecumenische conferentie in Aken.

Wezenlijk voor de kerk

Prof. dr Jozef Wissink gaf een inleiding over de veelvormige diaconie. Diaconie is wezenlijk voor de kerk. Dat weten we allemaal. Daarnaast is diaconie veelvormig. Ook dat is wezenlijk voor de kerk. Je kunt bijvoorbeeld denken aan de institutionele diaconie tegenover de informele. Of denk aan de dienst aan broeders en zusters in het geloof tegenover de dienst aan de mensen in nood, ongeacht hun ongelof of geloof. Je kunt ook denken aan de diensten van de parochie in de wijk of aan diensten van de wijk, waaraan parochianen deelnemen. Voor de kerk zijn de centrale functies samen te vatten in de drie kernwoorden 'leren, vieren

en dienen'. Er is een wederzijdse samenhang tussen deze drie woorden. Zo behoedt diaconie ons geloof voor een verkeerde spiritualisering. Het geloof moet vlees krijgen in de concrete barmhartigheid voor mensen in nood. Die concreetheid krijgt liturgisch gestalte doordat 'de armen' mee kunnen doen.

Veelvormigheid

In Nederland is een grote veelvormigheid in de diaconie. Enerzijds is er de informele diaconie waarin een mens mantelzorg op zich neemt voor een zieke buur. Er zit geen organisatie achter 'informele diaconie'. Anderzijds noemen we de diaconie formeel wanneer ze plaats vindt binnen het kader van een organisatie. Een vrijwilliger die vanuit de Zonnebloem een zieke bezoekt.

Er is ook de professional tegenover de vrijwilliger. De laatste jaren denken we vaker in termen van 'elkaar aanvullen' dan van 'tegenover elkaar'.

Kenmerkend voor diaconie is als derde dat het werkveld altijd 'lokaal' is. Dat lokale gebeurt alleen goed, wanneer er zicht is op maatschappelijke invloeden op wat lokaal gebeurt. Daar zijn regionale of nationale organisaties voor nodig. Ten vierde was de parochiële caritas vanouds

vooral voor de eigen armen (*ad intra*). In de vorige eeuw organiseerde de kerk zich als een complete zuil, waarin alle aspecten van het katholieke leven vertegenwoordigd waren in de verschillende organisaties van de zuil. Via de zuil werd deelgenomen aan het nationale leven. De wending naar buiten verliep via de missionaire activiteit in de Derde Wereld (*ad extra*).

Samenwerking

Tijdens en vooral na de tweede wereldoorlog 'ontmoetten' protestanten en katholieken elkaar en werd veel werk op diaconaal niveau als vanzelf oecumenisch opgezet. Juist in die context nam de openheid naar wat er in de samenleving gaande is toe evenals de aandacht voor de mens-in-nood buiten de eigen kring. Mensen gingen deelnemen aan activiteiten, die niet vanuit kerken georganiseerd werden en zich ook niet op kerkleden richtten. Het is belangrijk om de veelvormigheid aan diaconale activiteiten in de eigen wijk te kennen. Dat helpt je om niet te snel te oordelen over oplossingen van problemen of mogelijkheden over het hoofd te zien. Ook de professionele georganiseerde caritas en het vrijwilligerswerk vanuit de parochies kunnen elkaar van dienst zijn.

Caritas

Vervolgens werd overgestapt naar de praktijk. Enthousiast en zeer gedreven vertelde mevrouw Marianna Arndt over de situatie in Duitsland. Zij deed dat aan de hand van concrete voorbeelden in twee parochies in het bisdom Keulen waar zij als adviseur werkzaam is.

Voor haar gaat het in het caritas werk om de mensen in hun eigen levenssituatie te zien, te aanvaarden en te waarderen. Daarvoor is het belangrijk om de omgeving te verkennen en te analyseren (zien). Vervolgens moet je uit die analyse conclusies trekken (oordelen). Van daaruit kun je een behandelplan ontwikkelen, concrete beslissingen nemen en acties doorvoeren (handelen). Aan deze drie woorden 'zien, oordelen, handelen' heeft ze het woord 'reflectie' toegevoegd. Waarmee ze aangeeft dat het een voortgaand proces is. Je handelen zul je moeten aanpassen aan de eisen van dat ogenblik.

Activiteiten en aantallen

In de twee parochies St. Clemens en Mauritius in Keulen bruist het van activiteiten: spreekuren voor caritas en pastorale zaken, levensmiddelen uitdelen, samen koffie drinken, kledingkamer, bezoekwerk in de parochie en ziekenhuis etc. Belangrijk is dat iedereen kan aankloppen met zijn/haar problemen en mag rekenen op iemand die luistert en ondersteuning probeert te bieden. Wekelijks krijgen ongeveer 100 mensen een levensmiddelen pakket verstrekt. De producten krijgen ze van verschillende low-budget supermarkten uit de buurt.

Of het nu gaat om kerstpakketten, koffieuurtjes, de kledingkamer of de vele vormen van bezoekwerk, mensen doen er veelvuldig beroep op. Uit de statistieken blijkt dat er een groeiende behoefte is aan deze vormen van caritas in Keulen. Mevrouw Arndt besluit haar verhaal met de opmerking "het gaat altijd maar door: nieuwe impulsen, schuldhelpmaatjes, gezins-sprekuren. etc".

Workshops

In het middagprogramma zijn er drie workshops waar ervaringen uit de praktijk centraal staan en kwam de veelvormigheid van diaconie aan bod komt.

In de eerste workshop was het thema 'engagement voor ouderen' waar aan de hand van voorbeelden uit Mönchengladbach (D) en Eupen (B) de aanwezigen met elkaar in gesprek gingen. In een andere workshop stonden oecumenische projecten in een gemeente of parochie centraal, bijvoorbeeld de inloopochten in Maasbracht. In de workshop *engagement voor benadeelden* vertelden enkele vrouwen over hun werk en de methode die zij in hun werk gebruiken. Zo werd op enkele plekken de presentie methode gebruikt, terwijl een ander meer vanuit de parochie werkte en een sterke verbinding legde tussen diaconie en vieren.

www.bisdomroermond.nl
www.bisdom-roermond.nl/single/index.php?ID=28

De aanwezigen luisteren geboid naar Jozef Wissink
[Foto: Marielle Beusmans]

Werken vanuit het hart

Dertig projecten gaan voor de Ariëns Prijs voor Diaconie

Hub Crijns is voorzitter van de jury Ariëns Prijs voor Diaconie 2013

De Ariëns Prijs voor Diaconie in het aartsbisdom Utrecht wordt om de drie jaar uitgereikt. Initiatiefnemers zijn het Ariëns-Comité, het aartsbisdom Utrecht, en de Diocesane Kerkelijke Caritas Instelling. De Prijs is voor het eerst uitgereikt in 2004.

De jury van de Ariëns Prijs 2013 onder voorzitterschap van Hub Crijns bestaat uit Hans Boerkamp, Ina van de Bunt-Koster, Dorothea Brylak, Lonneke Gunnink-van den Berg, Jos Oostrik, Geert Rozema, en Nelleke Serrarens-Wijngaards. In het najaar van 2012 zijn folders en brieven verspreid met de oproep om projecten en initiatieven voor te dragen. In januari blijkt dat er 30 projecten en initiatieven zijn voorgedragen vanuit het aartsbisdom Utrecht. Na enig wikken en wegen worden het er uiteindelijk 28. De jury heeft al deze initiatieven persoonlijk bezocht en de interviews zullen worden gebundeld in een boekje. De uitreiking vindt plaats op zaterdag 5 oktober in Arnhem.

Grote diversiteit

De Nederlandse samenleving kenmerkt zich door grote verschillen tussen mensen. Een grotere groep heeft het goed wat betaald werk, inkomen, wonen, gezondheid, relaties, gezin, vrienden betreft. Volgens diverse onderzoeken zijn Nederlanders gelukkig en hebben ze het zelf goed. Natuurlijk is er wel veel mis met de samenleving, de politiek, instanties, de economie, de banken en verzekeringen, de Europese Unie en ga zo maar door. Een kleiner deel van de bevolking

heeft het minder leuk. Ze worden getroffen door de gevolgen van de economische crisis: werkloosheid en verlies van inkomen. Daardoor ook verlies van maatschappelijk status en sociale kringen. Weer anderen hebben last van de huizen crisis en dus van hun hypotheek als ze een eigen huis hebben. Weer anderen zijn vanuit hun huwelijk gescheiden en dat levert voor beide partners problemen op. Voor alleenstaande vrouwen met kinderen eigenlijk de meeste, want dat is de grootste groep in de armoedestatistieken. Wie ziek is, een aandoening of handicap heeft, geestelijk of lichamelijk, en te goed is voor een instelling en te slecht voor de samenleving, heeft het moeilijk. Wie van verre komt en geen papieren heeft, blijkt niet meer welkom. Mensen hebben vaak gebrek aan vermogens en talenten op het gebied van relaties, inkomen, opleiding, komaf, je weg vinden in de samenleving. Een op de zes huishoudens worstelt met problematische schulden. Er blijken veel mensen te zijn, die in de problemen zitten. Als we de projecten en activiteiten uit de parochies, parochiële caritas

instellingen en oecumenische inspanningen in het aartsbisdom Utrecht nader bezien, dan blijkt er een grote antenne te zijn voor al die mensen en hun problemen. Er wordt volop gewerkt binnen de dienst van barmhartigheid. De dienst van gerechtigheid blijft lokken als het grotere perspectief. En voor wat mis gaat is de dienst van verzoening en vergeving binnen handbereik. Uit de projecten is diaconie als bemiddeling namens Jezus van Nazareth aan mensen onder elkaar volop af te lezen.

Bevorderen diaconaal bewustzijn bij jongeren

Ook parochies gebruiken het instrument van maatschappelijke stages om contacten met jongeren te verstevigen. We maken kennis met een project maatschappelijke stages in Hengelo en lezen hoe jongeren met een Lourdesreis zijn meegegaan. DiaconAction is al langer actief in Delden, St-Isidorushoeve en Hengeveld. Studenten van de katholieke studentenparochie in Utrecht ondernemen al vijf jaar een weekendkamp met gehandicapte jongeren.

Derde wereld, over de grenzen, interreligieus

De MOV-groep van Harmelen heeft het Togo project in Afrika omarmd en dit project is in de komende jaren tevens prominent aanwezig op de bisschoppelijke Adventscampagne. Het Werkoverleg Overheid Religies en Levensbeschouwing Doetinchem World in Doetinchem heeft aandacht voor alle religies in de contacten met de overheid, terwijl in Goor de Dag van de Dialoog is ingeburgerd. In Tubbergen is in de Pancratiusparochie een Vastenkalender ontstaan, waarvan 1.000 exemplaren verspreid zijn.

Armoede is onrecht, bewustwording, helpen, strijd, gerechtigheid

Armoede tref je aan in elke plaats in Nederland. Kerken zijn heel actief in armoedebestrijding. Er zijn verhalen van twee voedselbanken in IJsselstein en Zwolle, en twee kledingbanken in Apeldoorn en in Montferland. In Groenlo houdt een ondernemer een eieractie voor de voedselbank. In Westervoort is in het inloopcentrum een weggeefhoek ingericht waar altijd klandizie voor is.

Presentie, inloop, diaconaal centrum

Het diaconaal centrum in de wijk Klarendal presenteert de wijkservicegroep en een kaartenschrijfactie. In Houten is er in de acht geloofsgemeenschappen van de Johannes XXIII parochie een diaconale zondag. In Zwolle is in de Jozefkerk een lunch op zondag ontstaan. Slagharen kent eenmaal per maand een inlooppiddag voor alleengaanden op zondag. In Zwolle heeft het diaconaal Platform gezorgd voor een digitale sociale kaart. Deventer en Westervoort hebben hun diaconaal inloopcentrum de Herberg genoemd.

Troost, zorg en maatjes

Schulden in huishoudens komen veel voor. De initiatiefnemers van Schuldhulpmaatje in Montferland vertellen hoe het bij hen is gegaan. In Montfoort maken ouders zich zorgen over alcohol misbruik, o.a. van hun kinderen en ontwikkelen het project 'Preken of praten'. PCI bestuurders kunnen een naaste zijn voor de mensen in de buurt, zo leert de praktijk van de PCI De Hoef. In Zutphen zorgt de Stichting Naaste voor maatjes voor ex-delinquenten. Stichting Naastenhulp Vorst is een gezamenlijk platform van de Kerken ten behoeve van mensen in nood en als aanspreekpunt voor overheid en instanties.

Duurzaamheid en milieu

Onder de aangedragen projecten is er niet echt een, dat met duurzaamheid of het milieu bezig is. Kerken zijn hierin wel actief. Zijdelings heeft het project Kerk In Platteland in Lemelerveld wel met duurzaamheid en milieu te maken, omdat agrariërs hiermee bezig zijn. In dit interviewproject wordt de afstand tussen kerk en de wereld van boeren op hun bedrijven overbrugd.

De Ariëns Prijs voor Diaconie in het aartsbisdom Utrecht is genoemd naar de priester Alphons Ariëns. De Prijs wil aandacht voor diaconie stimuleren en initiatieven op het terrein van diaconie ondersteunen, waar anders geen geld voor is. Het gaat om activiteiten gericht op zorg en barmhartigheid, gerechtigheid en verzoening en vergeving. www.dkci-utrecht.nl
www.arienscomite.nl

De Ariëns publicaties van 2004, 2007 en 2010
[Foto: Hub Crijns]

Vier jaar 'Vastenestafette' in het bisdom Breda

Benedict Laval is medewerker pastorale dienstverlening bisdom Breda

De start van de 'Vastenestafette' is niet gelegen in de veertigdagentijd of in de voorbereiding daarop. De aanleiding lag in de kredietcrisis die de financiële markten maakten vanaf de zomer van 2007. In 2008 viel in de USA de bank Lehman Brothers om. Juist dat bankgebouw is, na goed zoeken, te vinden rechtsboven in het hongerdoek 'God onder ons, de werken van barmhartigheid'.

Behalve een crisis in de kredietverlening was er ook een crisis in het vertrouwen van de financiële sector. Dit alles ging aan de kerken niet ongestoord voorbij. Enkele pastores met de portefeuille diaconie uit het bisdom van Breda gingen brainstormen: hoe reageren wij op deze crisis? Allerlei thema's kwamen aan de orde: eerlijke verdeling, gretigheid, duurzame ontwikkeling, meer-doen-met-minder. Maar ook: hoe kunnen wij laten zien wat we doen vanuit de kerken? We zijn met een stapeltje voorstellen naar de toenmalige bisschop van den Hende gestapt. Uiteindelijk is besloten om kleinschalig te beginnen en aan te sluiten bij een organisatie die soberheid, solidariteit en spiritualiteit propageert: kortom de Vastenaktie. Die bestond in 2010 vijftig jaar in 2010, een prima aanleiding voor een combinatie.

Vorbereiding

Er kwam een projectgroepje bestaande uit diaconale vrijwilligers en pastores. Na een brainstorm in een breder kader met leden van werkgroepen diaconie, parochiële caritasinstellingen en pastores, kwam een plan op tafel voor de 'Vastenestafette'. We kozen voor een estafette omdat we zochten naar een verbinding tussen al die plekken in het bisdom waar heel diverse activiteiten plaats vinden in de veertigdagentijd. Wat voor estafettestokje

zouden we gebruiken? We kwamen uit op een bekend symbool, een kaars: de Vastenestafettekaars was geboren. Bisschop van den Hende stelde voor om als uitgangstekst de eerste prefatie van de veertigdagentijd te nemen. Een boekje was snel gemaakt met daarin de drie hoofdelementen van de Vastenestafette: bidden, vasten en dienen.

Uitvoering

Alle parochies en ook religieuze gemeenschappen kregen een informatiebrief met een uitnodiging om mee te doen aan de estafette. Opgave gebeurde via een aanmeldformulier op de bisdomwebsite. De start is op Aswoensdag, in de viering ontsteekt de bisschop de eerste kaars. De bedoeling is dat op zoveel mogelijk dagen ergens in een parochie, parochiekern of religieuze gemeenschap de kaars zou branden. De sluiting van de Vastenestafette is in de Goede Week op woensdag, tijdens de chrisma- viering.

Degenen die zich aanmelden krijgen een Vastenestafettekaars. Ideaal zou zijn geweest als de kaars letterlijk van de ene naar de andere plek zou worden gebracht. Maar dat bleek praktisch onhaalbaar. Want de ene dag was in Bavel een estafette en de volgende dag in Breskens. We hebben gezocht naar een digitale verbinding en kwamen uit op een blog. De afdeling pers en communicatie nam contact op met elke plek die meedoet en zorgde voor een kort verslag, interview of tekst die men ter plekke gebruikt heeft (zie de blog van 2013 op www.bisdombreda.nl)

In 2010 was de eerste Vastenestafette. In de aanloop hebben we een impulsavond gehouden. Vanwege het vijftigjarig bestaan was een jubileumreis georganiseerd door de Vastenaktie naar Malawi. Twee leden van diaconiegroe-

pen uit ons bisdom zijn mee geweest. Daarnaast is een missionaris uit Prinsenbeek al vele jaren werkzaam in Malawi. Dus toen gasten uit Malawi op bezoek kwamen in de veertigdagentijd hebben we een mooi programma gemaakt samen met onze mensen die naar Malawi waren gegaan.

Activiteiten

De drie pijlers van de Vastenestafette: bidden, vasten, dienen, worden op heel verschillende manieren uitgevoerd.

Bidden gebeurt in de vorm van een themavie-ring, persoonlijk of gemeenschappelijk, een geloofsgesprek naar aanleiding van de encycliciek *Caritas in Veritate* of God ontmoeten in zijn woord. De hongerdoeken bieden een mogelijkheid tot meditatie. De Vastenaktie maakt elke keer een powerpointpresentatie die de details goed laat zien. We zijn rondgetrokken met het hongerdoek en hebben dat verbonden met de werken van barmhartigheid: hoe barmhartig ben je voor jezelf, voor de mensen om je heen? Hoe kan de veertigdagentijd het begrip barmhartigheid/mededogen verdiepen?

Vasten gebeurt op diverse wijze. Sommige mensen drinken geen alcohol, andere kijken minder televisie of proberen wat minder te computeren, of de smartphone te hanteren. Voor de eerste Vastenestafette hebben we een strippenkaart gemaakt met als leidraad: aandacht voor onszelf, aandacht voor God, aandacht voor onze naaste. Enkele voorbeelden: ik neem elke dag 10 minuten om stil te zijn of te bidden; ik maak tijd voor mensen die aandacht vragen; ik oefen mij in eerbied voor het andere van de ander. De leerlingen van een middelbare school in Breda vastten 24 uur.

Dienen is heel verschillend. De parochiekern te Putte organiseerde een kaartavond met een

De Vastenestafette doet Roosendaal aan

[Foto: Johan Wouters]

opbrengst van € 400,-- voor de vastenaktie. De parochie van Breda-Noord hield tijdens de Veertigdagentijd elke vrijdagmiddag een sobere maaltijd met telkens een andere presentatie.

In Bergen op Zoom en Roosendaal is er een echte estafette tussen de verschillende kerkgelegenheden van de stad. De estafette begon op een zondag. In de avonden zongen de cantores van de O. L. Vrouwekerk de vespers. De dag daarop waren er inleidingen in verschillende Roosendaalse kerken. Op de volgende middag werd een inleiding gehouden over de spiritualiteit van de Ethiopische Kerk omdat in 2011 Ethiopië centraal stond.

De vastenestafette krijgt regelmatig een oecumenische dimensie. De soepmaaltijd in Roosendaal vindt al jaren plaats in samenwerking met de lokale protestantse kerk en de werkgroep conciliair proces. Na de soepmaaltijd bezoeken de aanwezigen de vespers van de zusters van Mariadal in hun klooster. In Sluiskil werd een fiets-inn gehouden en in Sas van Gent werd een tweedehandskledingwinkel georganiseerd ten bate van de Vastenaktie.

Deelnemers

We begonnen in 2010 met 29 deelnemers en dat aantal groeide tot 40 deelnemers in 2013. Inmiddels is de Vastenestafette een bekend fenomeen. Parochies maar ook religieuze gemeenschappen blijven trouw inschrijven. Een uitdaging voor de toekomst is meer inbreng van jongeren. Uit een onderzoek in 2011 van Vastenaktie bleek dat meer jongeren dan ouderen positief staan tegenover vasten.

www.bisdombreda.nl in het kader links: vastenestafette 2013

Kerken met Stip: gastvrije plekken

Hub Vossen is stafmedewerker Dienst Kerk en Samenleving bisdom Roermond

25 geleden werd in Nederland het eerste Exodushuis opgezet. Inmiddels zijn in bijna alle delen van Nederland Exodushuizen te vinden. Exodus heeft haar oorsprong uitdrukkelijk in een kerkelijke context. Een van de gevangenispredikanten constateerde dat veel van 'zijn' mensen buiten de gevangenis niet meteen een plek konden vinden om hun leven in de normale samenleving goed op te pakken. Te vaak zag hij mensen terugkeren in detentie omdat ze, eenmaal buiten, weer snel in het oude criminele milieu terecht kwamen. Vandaar dat hij op het idee kwam een huis in te richten waar (ex-)gedetineerden na hun detentie in alle rust en onder begeleiding weer konden re-integreren in de samenleving.

Kerken met Stip

Naast de Exodushuizen bestaat momenteel ook Kerken met Stip. Een landelijke oecumenische vereniging, die gastvrije parochies en gemeenten ondersteunt waar ex-gedetineerden welkom zijn en zich op zondag en door de week thuis kunnen voelen. De kerken met Stip helpt zo mensen na hun detentie om geestelijk gesproken een dak boven hun hoofd te vinden en een gemeenschap die hen steun biedt voor hun geloof en leven. Kerken met Stip en Exodus werken in het land nauw met elkaar samen. Daarnaast werken zij samen met de justitiepastores in de penitentiaire inrichtingen.

Bij de landelijke vereniging Kerken met Stip zijn inmiddels meer dan 60 lokale kerkplekken aangesloten, die gastvrijheid aan ex-gedetineerden bieden. Het zijn vaak parochies en gemeenten die diaconie hoog in hun vaandel hebben staan, en die daadwerkelijk vorm geven aan omzien naar elkaar en naar kwetsbare medemensen.

Om Kerk met Stip te worden wordt de parochie/gemeente veel gevraagd. Bij de 'gewone' kerkleden zijn ontzettend veel vragen en vooral vooroordelen. 'Waarom moet onze geloofsgemeenschap zich openstellen voor die mensen'. Men is bang, wil graag weten welk vlees men in de kuip heeft. Pastores, kerkbestuurders en parochianen moeten enorme stappen zetten om bewust toegang te verlenen aan (ex-)gedetineerde.

Parochie in contact met gedetineerden

Eén van de Limburgse parochies heeft enkele jaren bewust gezegd open te staan voor ex-gedetineerden. "Als we een gastvrije parochie willen zijn, dan hebben we ook plek voor mensen die in detentie gezeten hebben." In het begin was het aftasten. Spannend! Men was huiverig!

De deelnemers wisselen in groepen ervaringen uit

[Foto: Martin Zandstra]

Kan dat wel (ex-)gedetineerden in onze kerk? Wat kunnen we verwachten, moeten we alles goed opbergen?

Inmiddels is de parochie enkele jaren verder. Enkele (ex-)gedetineerden draaien als vrijwilliger mee in de parochie mee. De kerk poetsen, gastheer/-vrouw zijn bij het inloophuis. De ervaring leert dat het gewone mensen zijn. Oké, het zijn wel jongens met een verleden, vaak zijn armen en handen behoorlijk gekleurd. In de gesprekken en in hun dagelijkse doen zijn het gewone mensen die de aandacht, het luisterend oor, de gezelligheid bij een kop koffie ook belangrijk vinden. Het blijkt een welkome aanvulling te zijn bij de vele vrijwilligers die in een doorsnee parochie actief zijn. In de bewuste parochie wordt inmiddels niet meer vreemd aangekeken tegen 'de jongens'. Als een nieuwe gast binnenkomt blijft het weer even aftasten. De ervaring van beide kanten leert dat het ijs na een eerste ontmoeting snel gebroken is. De (ex-)gedetineerde is blij met de warme belangstelling, het luisterend oor, en dat je gewoon mag zijn wie je bent, dat er gewone onbevooroordeelde aandacht is. Dat alles kan wonderen verrichten!

Ontmoetingsdag

Jaarlijks organiseert Kerken met Stip voor de aangesloten kerken een ontmoetingsdag op een van de locaties in het land. Onlangs waren de deuren van het kerkcentrum Beréa, vlak bij de Bijlmerbajes, wijd open voor een dag van ontmoeting en inspiratie. Vrijwilligers uit verschillende geloofsgemeenschappen waren naar Amsterdam gekomen.

Christiaan Donner, de voorzitter van Kerken met Stip, liet zien hoe Kerken met Stip zich momenteel aan het ontwikkelen is. Samen met lokale justitiepastores en predikanten wordt gekeken en gezocht hoe aan ex-gedetineerden daadwerkelijk opvang geboden wordt na hun detentie en welke rol parochies en gemeenten daarin kunnen spelen. Vanuit de VU in Amsterdam wordt het werk van Kerken met Stip wetenschappelijk gevolgd.

Reijer de Vries, docent aan de VU, is vanuit zijn onderzoek m.n. benieuwd naar het antwoord op de vraag welke betekenis het voor een parochie/geloofsgemeenschap heeft die zich inzet voor de (ex)gedetineerden.

Op de studiedag in het kerkcentrum van Bereá zette Reijer de Vries de aanwezigen aan het werk met enkele prikkelende vragen over de betekenis van het kerkelijk vrijwilligerswerk met en voor ex-gedetineerden. Men vroeg zich ook af welke betekenis dit heeft voor de vrijwilliger en voor zijn plaatselijke geloofsgemeenschap die vaak op een kruispunt staat tussen verschillende netwerken in de samenleving. In de verschillende werkgroepen werden de ervaringen uitgewisseld, en kwamen de herkenbare problemen en vragen op tafel. Voor Reijer de Vries was het een goed moment om ervaringen en belevingen van parochianen en gemeenteleden te verzamelen.

Voor de meeste vrijwilligers waren het vaak herkenbare ervaringen en problemen waar men tegen aan loopt in de eigen locale context. Je ziet dat de een net weer een iets andere oplossing of aanpak voor een probleem heeft dan de ander. Zo draagt een dergelijke ontmoetingsdag bij aan de verdere vorming en ondersteuning van het locale werk.

Enkele leermomenten

Het is goed om hier enkele leermomenten te vermelden, die ook voor andere diaconale activiteiten in parochies gelden. Het is belangrijk om de gehele geloofsgemeenschap betrokken te houden bij het diaconale project. Zo werd geopperd dat een kerk met Stip, naar Engels voorbeeld, eens per jaar een 'Prisoners Sunday' kan organiseren. Een viering waarin Kerken met Stip centraal staat. Belangrijk is ook om goed te kijken of de inzet en loyaliteit tussen de vrijwilliger van een diaconaal project en de lokale geloofsgemeenschap over en weer erkend en herkend wordt.

Een kerk met Stip is herkenbaar aan een plaquette, die men bij de deuren van een kerk kan plaatsen. Een herkenningsteken voor de gasten dat ze welkom zijn. Inmiddels zijn al de nodige Kerken met Stip met deze plaquette getekend en zijn ze voor ex-gedetineerden direct herkenbaar. www.kerkenmetstip.nl

De kracht van katholiek onderwijs

Dick Wijte is voorzitter van het Centrum voor Katholiek Onderwijs.
Zijn artikel verscheen eerder in het ledenblad *Schoolbestuur*, december 2012.

Het is - zo op het eerste gezicht - een anomalie, dat in ons ontkerkelijkt, moderne land katholieke scholen ruim voor handen zijn, en voor menigen zijn ze daarom een doorn in het oog. Maar wie zijn ergernis weet te onderdrukken, merkt dat katholieke scholen zich hebben aangepast zonder dat ze daarbij hun afkomst hebben verloochend.

Hoewel je regelmatig hoort dat 'het katholieke hier niet de boventoon voert.' De schoolleider die de ouders zo tegemoet treedt, bedoelt daarmee te zeggen dat kerkelijke uitingen afwezig zijn of alleen nog maar op de achtergrond bestaan. De vraag die ouders hopelijk dan stellen, is wat zij wel mogen verwachten. In verschillende toonaarden volgt dan hetzelfde antwoord, waarvan ik hier achtergronden schets.

Katholiek onderwijs

Het katholiek onderwijs zoals zich dat vandaag de dag presenteert, is niet het resultaat van een masterplan of iets dergelijks, maar van een soms schoksgewijze overgang. In die beweging hebben katholieke scholen zich gevoegd naar het moderne leven, met zijn accent op de individuele mens, door er iets aan toe te voegen, namelijk de nadruk op 'gemeenschap'. Individuele mensen, leerlingen en leraren, met meestal heel verschillende achtergronden, ontwikkelen een gezamenlijke instelling en verbondenheid. Wanneer zij dat doen beseffen zij dat het gemeenschappelijke karakter van een organisatie, de school in dit geval, wezenlijk is voor haar bestaan, voor haar kwaliteit,

voor haar afzonderlijke leden. Het recente onderzoek van de Marnix Academie en het CPS geeft aan dat volgens respondenten uit het katholiek onderwijs de identiteit van de school voornamelijk zichtbaar is in de omgang met elkaar en in de visie op het kind.

Als wij op zoek zijn naar de sleutel van het (wereldwijde) succes van het katholiek onderwijs, moeten wij ons verdiepen in de 'zachte' waarden, zoals de hang naar gemeenschap. Hoe modern en niet-kerkelijk die waarden in vieringen bijvoorbeeld ook overkomen, ze grijpen terug op de katholieke traditie met haar sacramenten, caritas, geloof en rede en, zoals gezegd, gemeenschap. Juist vanwege hun traditie hebben katholieke scholen hun relevantie in de moderne tijd weten te behouden. (Zie de inleiding van Aad de Jong in *Vieren in het voortgezet onderwijs. Praktijken en reflecties*,

tweede druk, 2012. Zie ook *Kiezen en Delen. De kracht van katholiek onderwijs*, een Dvd van Ton Verlind, 2009. Beide producties zijn bij de VKO verkrijgbaar: www.vkonet.nl/)

Samenwerking naar eigen uitvinding

Desondanks moeten katholieke scholen worden opgeheven, hoor je regelmatig, ook in de kring van het katholiek onderwijs. Priester Antoine Bodar vindt het beter dat alle scholen openbaar zijn en dat deze dan ruimte bieden aan godsdienstlessen. In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw zijn pleidooien gevoerd om de katholieke scholen te ontdoen van hun exclusieve karakter en iedereen welkom te heten, dan wel naar een

Dick Wijte [Foto: VK net]

openden zich wel en hebben zich zo opnieuw uitgevonden. Eigenlijk zijn ze de samenwerkingsscholen zoals we graag zien.

Ruimte voor nieuwe aanpak

Intussen, maar dit terzijde, vindt de Vereniging Katholiek Onderwijs (VKO) het belangrijk dat nieuwe groepen (van ouders, leraren en anderen) de vrijheid krijgen om een eigen school te stichten, buiten de klassieke richtingen om. (Zie *Bevrijd de onderwijsscholen*, Advies Commissie Onderwijsstelsel, 2011. Zie www.vkonet.nl/bevrijddeonderwijsscholen). De katholieke scholen laten zien hoe belangrijk het is dat mensen zich verbonden weten met een bepaalde aanpak, een eigen manier van doen. Daar is ruimte voor nodig.

Proeven van goed samenleven smaakt naar meer

In het tijdschrift *Schoolbestuur* van december 2012 staat een artikel afgedrukt van docent levensbeschouwing Bill Banning en student Daan Stupers, die een scriptie heeft gemaakt over het boek *Proeven van goed samenleven* van Thijs Caspers. "Haar best bewaarde geheim! Zo wordt de sociale leer van de katholieke kerk spottend wel eens genoemd, omdat nauwelijks iemand daar iets van af weet." Bill Banning "heeft er tijdens zijn middelbare schooltijd nooit iets over gehoord. Ook in de scholen van nu komt het nauwelijks aan bod bij vakken als Levensbeschouwing of Geschiedenis. Raar, want het katholieke sociale denken kan een bron van inspiratie zijn." Juist voor dat katholiek onderwijs.

Daan Stupers vat zijn scriptie als volgt samen. "Wat ik hiervan geleerd heb? Ten eerste dat het belangrijk is om door te zetten en je ergens helemaal in vast te zetten. Toen ik begon dacht ik eerlijk gezegd: wat heb ik nu weer voor een boek meegekregen? Het was erg ingewikkeld en moeilijk geformuleerd. Maar ik heb erg veel moeite gedaan om de tekst te begrijpen. Normaal gesproken als ik zo'n tekst onder ogen krijg, zou ik vrij snel afhaken en geen concentratie meer kunnen opbrengen. Maar ik ben blij dat ik er zoveel tijd aan gespendeerd heb en het wel gelukt is. Ook dit is een geval van subsidiariteit." "Ik las dit boek zonder enige voorkennis, als een buitenstaander. Het was allemaal nieuw voor me, maar ik heb nu wel veel sympathie voor het Katholiek Sociaal Den-

ken. Ik vind dat er een erg goede theorie achter het hele verhaal zit, ondanks dat ik niet gelovig ben. Maar om het Katholiek Sociaal Denken te begrijpen hoef je niet gelovig te zijn. Je hoeft de leer niet als een leer te zien. Maar je moet deze uitoefenen. En ik vind eigenlijk dat iedereen dat zou moeten doen. Daar wordt in mijn ogen iedereen een beter mens van. Men krijgt meer respect voor anderen, wat erg belangrijk is in een samenleving. Normaal gesproken zou iemand dit nooit uit mijn mond horen, maar nu ik dit boek gelezen heb, over zaken heb nagedacht, zie ik wel wat voor nut het Katholiek Sociaal Denken heeft."

Het artikel is te vinden via de site <http://www.katholiek-netwerk.nl/fman/202.pdf>

Evelyne Flear ontvangt de vierde pater Grasveldpenning

Jan Bosman is teamleider van Solidair Friesland, Katholiek Steunpunt Maatschappelijk Aktiveringswerk

De vierde pater Grasveldpenning, een driejaarlijks initiatief van Solidair Friesland, werd vrijdag 23 november 2012 uitgereikt aan Evelyne Flear uit Marknesse (Noord-oostpolder). Een onafhankelijke jury onder voorzitterschap van Henk Kroes, oud-voorzitter van de Vereniging De Friesche Elf Steden, maakte de keuze. De penning werd aan Evelyne Flear uitgereikt vanwege o.a. haar werk als lid van het diaconaal beraad van de Ireneüs parochie van Marknesse.

Met name haar baanbrekend werk voor slachtoffers van seksueel misbruik was de jury opgevallen. Evelyne is zelf slachtoffer van seksueel misbruik en als ervaringsdeskundige heeft zij het aangedurfd zich kwetsbaar op te stellen. Daardoor heeft ze veel betekend voor andere slachtoffers van huiselijk en seksueel geweld. Juist om het thema in de parochie bespreekbaar te maken en er aan bij te dragen dat pastores en parochies hiermee overweg kunnen. Als lid van het diaconaal beraad van de Ireneüs parochie heeft zij tal van activiteiten in de Noordoostpolder en elders in het bisdom Groningen-Leeuwarden ontwikkeld. Dat zal ze blijven doen, want op dit gebied is er helaas nog veel werk te verzetten.

Wat is de pater Grasveldpenning?

De pater Grasveldpenning werd in 2012 voor de 4e keer toegekend. Het initiatief voor deze penning ontstond in 2002, als een gebaar naar pater Grasveld ofm, voormalig bestuurslid van Solidair Friesland, tevens algemeen vicaris

van het bisdom Groningen. De initiatiefnemers willen met de pater Grasveldpenning het - vaak onzichtbare - werk van de vele vrijwilligers onder de aandacht te brengen. Iedereen kan kandidaten voordragen, die in hun aanpak en zijnswijze de wijze volgen, waarop pater Grasveld in het leven stond. Dat betekent: trouwe betrokkenheid op de ander, met extra aandacht voor de sociaal zwakkeren en proberen hen tot steun te zijn. Zo brengen zij zijn levensmotto 'Vrede en alle goeds' in praktijk. In totaal waren er twintig geschikte kandidaten genomineerd. Daarnaast zagen twee genomineerden op eigen verzoek af van verdere mededinging. De jury respecteerde deze beslissingen.

Evelyne Flear en de juryvoorzitter
[Foto: Jacqueline Lehmann]

Erik Borgman: Een verzameling 'wonderen'
Als gastspreker was prof. dr. Erik Borgman uitgenodigd. "Laat uw verhalen klinken en laat zien dat u gelukkig bent in dit werk." Kort door de bocht is dat zijn belangrijkste aanbeveling. "Het is goed om je ergens voor in te zetten, want dat maakt het leven leuker." "Veel instituten willen werken aan een betere samenleving. Daar blijft het vaak een abstractie. U en vele diaconale vrijwilligers met u, u doet dat gewoon. Door uw inzet voor mensen met problemen, door het bezoeken van mensen thuis, door maatjesprojecten en noem maar op, gebeurt het gewoon. Dat is goed voor allebei. Het hoeft ook niet allemaal te worden vastgelegd in protocollen. Maar het moet wel - op een andere manier - worden bijgehouden, doorverteld en opgeschreven. Daarom is zo'n dag als vandaag goed: uw verhaal wordt ook een keer gehoord." Overheden hebben geprobeerd het werk te meten en vast te leggen in protocollen, constateert Borgman. "Daar doen vrijwilligers niet aan. Zij doen wat ze moeten doen. Hun betrokkenheid is fundamenteel en onvervangbaar. Dat willen meten is funest voor de samenleving. Het gaat ook niet om dienstverlening, het gaat om aandacht, om nabijheid. Deze vorm van inzet kan een overheid of zorgaanbieder niet overnemen. En dat moet ze ook niet willen." De andere kant schetst Borgman ook. "Diaconaal vrijwilligerswerk doe je uiteindelijk ook voor jezelf. Niet op de eerste plaats, maar je helpt ook jezelf als je anderen helpt. Daar is niets mis mee. Het gaat om de ruimte, die het jezelf geeft. En om de ruimte die je nodig hebt. Het diepste verlangen van de mens is om niet alleen gelaten te worden, om gezien te worden, om het gevoel te hebben dat je er toe doet. In veel zorg en welzijnswerk wordt juist dit overgeslagen en wordt 'minutenzorg' geleverd, terwijl de cliënt niet het gevoel heeft dat hij belangrijk is, er toe doet."

Wonderen benoemen

Ondanks alle verzakelijking en zogenaamde efficiency gebeurt er nog steeds veel goeds, juist in het diaconale vrijwilligerswerk. "Maar waarom worden deze wonderen niet gezien door het grote publiek of de politiek? We kunnen ze

zien, als we met de ogen van vrijwilligers durven kijken. Vrijwilligers staan daarvoor open. Zij kijken anders dan professionals en bestuurders. Zij zien de wonderen. Ze moeten nu alleen nog leren ze te benoemen. Ze moeten leren uiten dat hun werk een zinvolle activiteit is, en wat er zinvol aan is. Leren zichtbaar maken waar je van betekenis bent. Zoals vandaag gebeurt. Een op het oog gewone activiteit als koffie schenken na de kerk heeft, als het met liefde en aandacht wordt gedaan, veel betekenis, voor de koffiekant en voor de koffieschenker. Het heeft dus ook een strategische betekenis." "En het is echt katholiek werk. De katholieke Kerk heeft altijd gestimuleerd dat mensen sociaal betrokken zijn. Dat is een centraal gegeven van de katholieke sociale leer. En het is ook de praktijk. Vrijwilligers zien de wonderen, maar ook de pijn. Zij komen op plekken waar beleidsmakers nooit zullen komen."

Evelyne Flear een goed voorbeeld.

Samen met pastor Marita Fennema en anderen heeft Evelyne Flear de werkgroep 'Naomi' voor lotgenoten van seksueel misbruik opgericht. Het opzetten van een lotgenotendag bleek in eerste instantie een brug te ver. In plaats daarvan bedacht Evelyne het initiatief om jaarlijks een ontmoetingsdag te organiseren. Ontmoeten klinkt minder beladen. En het bleek te werken: mensen wilden elkaar graag ontmoeten. Aanvullend op de ontmoetingsdagen worden in het voor- en najaar wandelingen georganiseerd. De ontmoetingsdag vindt plaats in januari - februari in een klooster. Er wordt ruimte geboden voor wandelen, creatief bezig zijn, samen koken, samen eten en in gesprek gaan met elkaar in een ongedwongen sfeer. De ontmoetingsdag wordt in 2013 voor de vierde keer georganiseerd en voorziet in een behoefte. De deelname groeit gestaag en ook de media pakken het goed op. Evelyne Flear, een moedig voorbeeld uit de verzameling wonderen.

http://www.solidairfriesland.nl/default2.asp?active_page_id=209

200 jaar Frédéric Ozanam, feest in binnen- en buitenland

Douwe Wielinga is coördinator van de Vincentius Vereniging Nederland

De 200e verjaardag van de grondlegger van de Vincentiusvereniging is niet ongemerkt voorbij gegaan. In Parijs, waar hij geboren werd is hij herdacht in de kerk 'Saint Sulpice'. Op zondagochtend 21 april 2013 werd in het 'Institut Catholique de Paris a Notre Dame' een Hoogmis aan Frédéric opgedragen door de aartsbisschop van Parijs Cardinaal André. In Nederland werd Frédéric Ozanam herdacht met een jubileumbijeenkomst van Vincentiusvereniging Nederland op zaterdag 20 april in het Provinciehuis van 's-Hertogenbosch.

Ruim 100 leden en 20 genodigden hebben kunnen luisteren naar enkele bijzondere sprekers. De voorzitter van Vincentiusvereniging Nederland, Berry Link, sprak over de werkwijze: "Geen hulpverlening uit medelijden, maar opkomen voor de medemens. Niet om armen dat te geven waar ze om vragen, maar juist dat aan te reiken wat zij werkelijk nodig hebben: hulp bij het bereiken van eigen zelfstandigheid. Het gaat om zorg op maat en daarin ligt de kracht van de Vincentiusverenigingen."

Sprekers vanuit overheden

Bernard ter Haar, Directeur-Generaal bij het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, besprak het landelijke beleid ten aanzien van armoede. Hij toonde zich met name dankbaar dat er vrijwilliger organisaties zijn als de Vincentiusvereniging om de armoedeproblematiek aan te pakken. "De overheid is daar gewoon niet zo goed in", aldus ter Haar. Ruud Schouten gaf als wethouder van 's-Hertogenbosch een inleiding over het gemeentelijk armoedebeleid. "Hard nodig in een stad waar 25% van de bevolking op de armoedegrens leeft. 's-Hertogenbosch kent vele initiatieven op armoedegebied maar prijst zich zeer gelukkig met de aanwezigheid van een organisatie als de Vincentiusvereniging Den Bosch, waar dagelijks zo'n 250 vrijwilligers actief zijn."

Concrete initiatieven

Aansluitend kwamen enkele sprekers aan het woord die initiatieven hebben ontplooid die nauw verwant zijn aan de activiteiten van onze Vincentiusverenigingen. Danielle van Lith van de Stichting Present vertelde hoe deze organisatie een brug slaat tussen mensen die iets hebben aan te bieden en mensen die daarmee geholpen kunnen worden. Bijvoorbeeld een groep vrienden die het opknappen van een huis van een ex-verslaafde op zich neemt, die hulp nodig heeft: directe en praktisch hulp. Ruim 50 Present

stichtingen zijn er inmiddels actief, met name boven de rivieren.

Tine Hutten, tevens bestuurslid van Vincentiusvereniging 's-Hertogenbosch, lichtte de lokale Exodusactiviteiten in 's-Hertogenbosch toe en Henk van der Beek de landelijke. Exodus biedt opvang en ondersteuning aan ex-gedetineerden en gedetineerden in de laatste fase van hun straf die gemotiveerd zijn uit de criminaliteit te stappen. Deze (ex-) gedetineerden kunnen terecht in één van de elf Exodushuizen verspreid in het land of bij een maatje uit het Exodus vrijwilligersnetwerk. Naast de hulp van vrijwilligers buiten de gevangenis, biedt het Exodus vrijwilligersnetwerk hulp aan familieleden van (ex-)gedetineerden. Henk van der Beek deed met name een beroep op vrijwilligers die een rol willen spelen in het Ouders, Kinderen en Detentie (OKD) project. Het OKD maakt het mogelijk voor gedetineerde ouders en hun kind (eren) elkaar maandelijks te ontmoeten in een kindvriendelijke ruimte in de gevangenis en zo mee te helpen aan goed contact. Stichting SchuldHulpMaatje (SHM) werd uitvoerig toegelicht door Jan Pape, voorzitter van Vincentiusvereniging Groenlo, die met SchuldHulpMaatje veel succes oogst in Groenlo en omgeving. Andere verenigingen kunnen er zeker een voorbeeld aan nemen.

Hub Crijns, onder meer auteur van het boek *Diaconie in Beweging* nam de aanwezigen mee in de werken van barmhartigheid en de rol van de kerken. Hij noemde het diaconaal jongerenproject dat in 2002 in Delft is ontstaan: M25 (spreek uit: 'Em twentyfive'). Zoals dat met meer goede projecten gaat, is M25 een antwoord op een concrete vraag uit de praktijk. Jongeren oefenen de werken van barmhartigheid en maken contacten met werelden, waar ze uitgeoefend worden. In de loop van een jaar komen alle werken aan bod. De M25 groep gebruikt haar netwerk om hen in contact te brengen met instellingen, waar ze hun handen uit de mouwen kunnen steken of maatschap-

pelijke stages kunnen lopen. Inmiddels is de werkvorm van M25-groepen in meerdere bisdommen in opbouw.

Zien, bewogen worden, in beweging komen

Frater Wim Verschuren van de Beweging van Barmhartigheid confronteerde de aanwezigen in het middagprogramma met de ogenschijnlijk zo bekende begrippen: zien; bewogen worden; in beweging komen. De aanwezigen kregen van hem vragen voorgelegd die o.a. te maken hebben met het geheim van Frédéric Ozanam. Hoe hij zo'n wereldwijde beweging op gang wist te brengen. Hij was bewogen met mensen, die arm, rechteloos en uitgebuit werden. Hij ontwikkelde een methode om de werken van barmhartigheid te doen en hij nodigt anderen uit om mee te doen. Herkennen wij ons nog steeds hierin? En over Barmhartigheid, met Vincentius als voorbeeld. Het eigene van de Vincentiusvereniging is niet wat gedaan wordt, maar de grondhouding van waaruit men met de mens in nood omgaat. Daarbij is Vincentius á Paulo het grote voorbeeld. Hij zei onder meer: 'Je zorg voor mensen moet effectief én affectief zijn' en 'De armen dat zijn je meesters'. En beleven wij dat nog steeds zo? 'Wie een mens redt, redt de hele wereld'. Maar echt nodig is jezelf te blijven, open te staan voor nieuwe initiatieven en je ook te engageren in de projecten van anderen. Soms moet de vorm worden open gebroken, maar zonder de pit, het hart van de Vincentiaanse benadering, te verlaten. Hoe zie jij de toekomst van de Vincentiusvereniging? Goede vragen waar veel en lang over gesproken én gediscussieerd werd.

De dag is op rijm samengevat door sneldichteres Dominique Engers. Een mooie en zinvolle dag dankzij de vele leden die op deze zaterdag naar 's-Hertogenbosch waren gekomen. En nu aan het werk met alle mooie nieuwe ideeën!

De stand van landelijk bureau DISK en Diakonie & Parochie

[Foto: Lia van Hoeckel-Booms]

Voor meer informatie over de viering in Parijs zie: <http://en.ssvpglobal.org> www.vincentiusvereniging.nl. Onderaan de homepage staat een doorklik naar het jubileumfeest en treft men enkele inleidingen aan, o.a. die van Hub Crijns en het afsluitende rijmdicht van de sneldichteres.

www.stichtingpresent.nl | www.exodus.nl | www.schuldhulpmaatje.nl | www.rkdiakonie.nl

Laurentiusdag op facebook

Jan Maasen is medewerker Dienen en missiesecretaris van het bisdom Rotterdam

Op zaterdag 5 oktober 2013 organiseren de gezamenlijke kerken en kerkelijke instellingen in de Laurenskerk in Rotterdam voor de derde keer een Laurentiusdag. Laurentius is de patroonheilige van de stad en icoon geworden van het helpen van mensen die geen helper hebben. Dit jaar staat de dag geheel in het teken van armoede en het werk van de voedselbank.

De dag begint met een sponsorloop voor teams van middelbare scholieren en kerken en een scootmobielrit. 's Middags vindt in Citykerk het Steiger een symposium plaats over armoede en gezondheid. Sprekers zijn onder meer wethouder Marco Florijn en prof. Johan Mackenbach, hoogle- raar maatschappelijke gezondheidszorg. Vanaf 18.00 uur wordt in de Laurenskerk een besloten maaltijd aangeboden aan 800 cliënten van de voedselbank. Anderen kunnen tegen betaling zich aanbieden om te bedienen. De ontmoeting tussen bedieners en de genodigden bij de maaltijd krijgt tijdens de maaltijd extra aandacht.

Publiciteit

Wil een dergelijk ambitieus programma sla- gen, dan moet er veel werk gemaakt worden van de publiciteit. Een deel van de werving verloopt via interne kanalen. Zo zullen de 800 deelnemers aan de maaltijd geworven worden via de stedelijke uitdeelpunten van de voedselbank. Maar er zijn 160 bedienenden nodig. Daarvoor worden niet alleen de kerken, maar ook serviceclubs benaderd. Er is een speciale

website geopend: www.laurentiusdag.nl. Belangstellenden vinden er het programma van de Laurentiusdag en kunnen zich aanmelden voor verschillende onderdelen: sponsorloop, scootmobielrit, symposium en bediende bij de maaltijd.

Facebook

Er is ook een Facebookpagina geopend: www.facebook.com/laurentiusdag2013. Als mensen deze pagina 'leuk vinden', blijven zij op de hoogte van nieuwe berichten. Ze kunnen hierop reageren of zelf berichten plaatsen. En ze kunnen meer bekendheid geven aan de Laurentiusdag door berichten te delen op hun eigen tijdlijn, op die van een vriend of op een eigen pagina.

Een Facebookpagina biedt de mogelijkheid evenementen aan te maken. Laurentiusdag heeft er momenteel vier aangemaakt: voor elk onderdeel één. Je kunt aangeven, of je deelneemt of het overweegt (misschien). Je kunt vrienden uitnodigen voor het evenement. In tegenstelling tot de website kun je op Facebook zien wie zich nog meer hebben aangemeld voor een evenement. Onder jongeren geldt dat, als je ziet dat vrienden of bekenden mee gaan doen, het aantrekkelijker is om zelf deel te nemen. Zo kan de sneeuwbal gaan rollen. De programmaonderdelen richten zich op verschillende groepen. Sommige doelgroepen zijn meer vertrouwd met Facebook dan andere. Ik ben benieuwd, of dat in het najaar ook terug te zien is bij de verschillende evenementen.

Werkloosheid en kerken

Trinus Hoekstra is projectmanager bij het Binnenlands Diaconaat van Kerk in Actie en mededirecteur van DISK-arbeidspastoraat.

Ten gevolge van de economische crisis is de werkloosheid fors aan het oplopen. Van de beroepsbevolking is begin mei ruim 8 procent werkloos. Wat kunnen kerken doen?

'Onzichtbaarheid'

Een belangrijk aandachtspunt is de mogelijke 'onzichtbaarheid' van de thematiek voor een parochie. Een voorname oorzaak kan zijn dat mensen liever niet bekend staan als werkloos. Men voldoet nu eenmaal niet aan het ideale maatschappelijke plaatje. Ondanks de oorzaken van werkloosheid in tijden van economische crisis, kunnen werkloze mensen nog altijd geconfronteerd raken met vooroordelen. We hebben net een periode van krapte op de arbeidsmarkt achter de rug. Het effect van die tijd ijlt nog na in de gedachte dat je, als je maar wilt en je maar voldoende inzet, je wel een baan kunt vinden. Een aantal zal soms redelijk snel een baan vinden, maar voor velen is dat duidelijk niet het geval.

Een andere oorzaak van de mogelijke 'onzichtbaarheid' kan het idee zijn dat bij werkloze mensen en hun omgeving bestaat, dat de kerk er toch niets aan kan doen. Dat idee is een rem om er over te praten, juist ook in het contact met mensen van de kerk. Om deze 'onzichtbaarheid' te doorbreken is het zaak om de waarneming van werkloosheid bij parochies te versterken. Dit kan door de plaatselijke en landelijke werkloosheidsproblematiek te inventariseren. Informatie voor deze inventarisatie kan worden ingewonnen via de burgerlijke gemeente, het lokale of regionale UWV (Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen), vakbonden en plaatselijke, regionale, provinciale en landelijke media. In het kader van een inventarisatie is het ook belangrijk om pastoraal en diaconaal werken te stimuleren om er in contacten alert op te zijn of en hoe werkloosheid ergens een rol

Trinus Hoekstra

[Foto: Hub Crijns]

speelt. Tot slot is aandacht in de kerkdienst, prediking en gebeden van belang. Hier gaat het signaal van uit dat dit onderwerp de aandacht verdient.

Kerkeigen taken

Bij een kerkelijke aanpak van werkloosheid zijn de volgende richtlijnen dienstig. Ga niets organiseren voordat bekend is wat er al is of is geprobeerd door anderen. Ga vervolgens na welke bestaande initiatieven de parochie kan en wil ondersteunen. Daarna komt pas de vraag of de parochie zelf initiatieven kan ondernemen. Tot slot: probeer werkloze mensen te betrekken bij initiatieven. Een initiatief dat van meet af aan (mede)gedragen wordt door werklozen en aansluit bij hun behoeften,

werkt beter dan iets bij hen te droppen. Wat de kerkeigen taken betreft. In het *pastoraat* gaat het er om een luisterend oor te zijn voor de mensen, de gezinnen, de partners en kinderen, die getroffen worden door werkloosheid. Het is belangrijk dat de verhalen voluit verteld kunnen worden en gehoord worden. Een aandachtspunt voor pastoraat in deze tijd van economische crisis is de dreiging van baanverlies waar mensen onder kunnen leiden.

Diaconale aanpak

In het *diaconaat* gaat het om het onderkennen van de maatschappelijke situatie van mensen die werkloos zijn. Het is belangrijk om een luisterend oor te zijn, maar ook om alert te zijn op de vraag of er sprake is van verarming en verschuldiging. In die situatie kunnen diaconen fungeren als *wegwijzer naar instanties* als de bijzondere bijstand, schuldhulpverlening en voedselbank.

Belangenbehartiging voor en door werklozen is ook een diaconale mogelijkheid. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om een spreekuur waarop met de werkloze meegedacht wordt vanuit zijn of haar belang. Voor het mogelijk maken van zo'n spreekuur is een werkgroep nodig, waarin breed wordt samengewerkt met plaatselijke deskundige organisaties.

Een mogelijkheid is het oprichten van een *interkerkelijk werkgelegenheidsfonds*. Kerken kunnen in regionaal verband een fonds in het leven roepen waar mensen zonder werk, die een eigen bedrijfje willen starten, financiële ondersteuning kunnen krijgen. Te denken valt aan garantstelling, waardoor leningen bij de bank gemakkelijker mogelijk worden. Omscholen kan soms nodig zijn voor mensen om een betere kans te maken op de arbeidsmarkt. Parochiële Caritas Instellingen zouden kunnen besluiten om *omscholingscursussen* te betalen.

Een andere mogelijkheid is het idee van een *crisisteam*. In de huidige crisis is het al op verschillende plekken met succes opgezet. Het idee is dat een tiental mensen met bedrijven in verschillende sectoren hun netwerken en deskundigheden bij elkaar leggen met het oog op het coachen van werklozen en het bemiddelen naar werk.

Een andere insteek is die van *betrokkenheid op de maatschappelijke en politieke aandacht* voor de huidige werkloosheidsproblematiek. Hoe gaan de lokale overheid, politieke partijen, vakbonden en andere maatschappelijke organisaties met de problematiek om? Kan en wil de kerk een rol spelen in het debat en kan en wil ze bondgenoot of medespeler zijn bij maatregelen?

Een combinatie van het idee van een crisisteam en van betrokkenheid op maatschappelijke en politieke aandacht komt tot uitdrukking in het initiatief *GIDSnetwerk.nl*. Dit is een christelijke netwerkorganisatie met allerlei plaatselijke stichtingen, die leidende figuren uit politiek, bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en kerken probeert te verenigen om lokale problemen zo effectief mogelijk aan te pakken.

Kerkdiensten, toerusting en gesprek

In de *kerkdiensten* kan in liturgie, prediking en gebeden aandacht gegeven worden aan de economische crisis en aan de werkloosheid. Naast geïntegreerde aandacht in de kerkdiensten kan dat ook om meer thematische diensten gaan. Voor een brede herkenbaarheid is het goed om die diensten voor te bereiden met mensen die op verschillende manieren met de economische crisis geconfronteerd worden.

In het kader van het *vormings- en toerustingsprogramma* kan aandacht geschonken aan achtergronden en oorzaken van de economische crisis en van werkloosheid. Overigens hoeft het in een gesprek over de economische crisis niet meteen over oorzaken of oplossingen te gaan. Die kunnen immers ver af staan van de dagelijkse leefwereld. Mensen kunnen beginnen hun eigen verhaal over hun werk te vertellen of over hoe ze hun werk verloren hebben.

Meer informatie over werkloosheid en uitgebreidere suggesties voor wat lokale kerken kunnen doen, kunt u vinden in de thematische kern over werkloosheid van het tijdschrift *Ondersteboven* (2013-2). Dit tijdschrift is voor € 2,50 (exclusief verzendkosten) te bestellen bij Landelijk Bureau Disk, Luijbenstraat 17, 5211 BR 's-Hertogenbosch, e-mail info@disk-arbeids-pastoraat.nl, tel. 073-6128201. www.disk-arbeidspastoraat.nl

Jongeren Advies Punt Friesland wint Ab Harrewijn Prijs 2013

Hub Crijns en Christian Jongeneel zijn beide lid van de jury Ab Harrewijn Prijs

Als je naar de vijf genomineerden voor de Ab Harrewijn Prijs 2013 luistert, merk je dat er veel mensen zijn, die geraakt worden door mensen, door hun noden, door wat er allemaal gebeurt en die werken aan oplossingen. Want "samen sta je sterker".

De kracht van een volksuniversiteit

Bien Hofman is de winnares van de editie van 2012. Zij neemt de honderd aanwezigen mee naar het afgelopen jaar, waarin de volksuniversiteit Pendrecht veel aandacht heeft gekregen. De mensen in de wijk Pendrecht in Rotterdam hebben hun voordeel gedaan met het winnen van de Ab Harrewijn Prijs: onder elkaar, in de wijk, bij de politiek, in de pers. Bien Hofman is door de wijkbewoners unaniem verkozen tot de rector magnificus van de Pendrecht Universiteit. Na deze terugblik volgen vijf gesprekken met de genomineerden 2013.

Armoede raakt ons allemaal

Crystal Ziel is de inspirator van het Platform 'Armoede raakt ons Allemaal'. "Het initiatief ontstond eind 2010 en voerde haar eerste actie op Koningsdag 2011. Gaandeweg

ontwikkelden we onze definities van vijf vormen van armoede. Een brede maatschappelijke visie met gelijkheid voor allen als uitgangspunt. "Vanaf april 2013 heten we Stichting Wit. Wanneer je wit als geheel door een prisma houdt zie je de verscheidenheid aan kleuren waaruit het bestaat. Elke kleur is even belangrijk en even prachtig. Zo zien wij de maatschappij: als een verscheidenheid aan mensen, allen even belangrijk, elk mens waard om voor te vechten. Wij zijn Stichting Wit, (kleur)rijk in verbondenheid."

Ervaring die Staat

Stichting 'Ervaring die Staat' is opgezet door ervaringsdeskundigen, dak- en thuislozen, samen met een directrice. Els Keet en Hans van Bree zijn enthousiast over hun opvangplek voor en door daklozen in Eindhoven. Els Keet kijkt terug: "De afgelopen jaren heb ik door het samenwerken veel geleerd. Door een betere inkijk te krijgen in de wereld van de mensen word ik telkens weer verrast door hun kennis en kunde. We hebben nu vier activiteiten: kwaliteiten voor werk en zingeving aanspreken en ontwikkelen; avondinloop en kookatelier; opleiding tot ervaringswerker en voorlichting en trainingen."

Fanga Musow

Fanga Musow betekent Krachtige Vrouwen. Fanga Musow is een opvanghuis in Utrecht, opgericht in 2005. Sindsdien heeft Fanga Musow aan 53 vrouwen en 38 kinderen opvang geboden. Toos Voorneveld is al vijf jaar in dienst als coördinator van de vrijwilligers.

*De JAP jongeren met certificaten, bloemen en trofee
[Foto: Peter de Bie]*

“Na een periode van rust wordt voor de vrouw een individueel begeleidingsplan gemaakt. Hierin wordt aandacht besteed aan het persoonlijk netwerk van de vrouw, de juridische situatie en de mogelijkheden die zij nog heeft om haar toekomstdromen te realiseren. Fanga Musow biedt diverse cursussen aan en ook wordt er gekeken naar de psychische gezondheid van de vrouwen.”

Jongeren Advies Punt (JAP)

“Wij zijn het Jongeren Advies Punt. We bieden advies en hulp aan jongeren tot 27 jaar in de provincie Friesland.” Lisa Paassen is de jonge coördinator van dit netwerk in Friesland. “Jongeren kunnen met allerlei vragen en problemen bij ons terecht. Denk aan: uitkeringen, huur- en zorgtoeslag, studiefinanciering, werk-leer-aanbod, rechten op je werk, schulden. Samen met de jongere bekijken we welke persoonlijke steun wij kunnen geven, of dat we beter kunnen verwijzen naar andere hulpverleners. We gaan uit van de leefwereld van de jongere en willen zo goed mogelijk aansluiten op zijn situatie. Ons team bestaat zelf ook volledig uit jongeren: vrijwilligers en stagiaires van opleidingen. Als FSU-jongeren werken we volgens het parool ‘Vóór jongeren, dóór jongeren’.”

Incentive in Schiedam

Stef en Tineke van Veen zijn de drijvende krachten achter de Stichting Incentive in Schiedam. “De vrijwilligers binnen de Stichting bieden activiteiten aan mensen met psychische, psychosociale en verslavingsproblemen aan, opdat zij na een moeilijke periode in hun leven weer deel gaan nemen aan de samenleving. Hierdoor kan terugval in problemen worden uitgesteld, kunnen probleemperiodes worden bekort, soms zelfs voorkómen. Saamhorigheid, betrokkenheid en ontspanning zijn vaak even heilzaam als behandeling door de professionele hulpverlening. Incentive is een laagdrempelig initiatief. Iedereen kan deelnemer worden. Er is geen intakegesprek, pasjesregeling of noodzaak van een indicatie.”

Samenleving in verandering

De lezing van dit jaar is verzorgd door Marijke Vos, voorzitter van de Maatschappelijke Ondernemersgroep en lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal voor GroenLinks. Zij gaat in haar speech uitgebreid in op de veranderingen rond zorg en welzijn, die door de overheid in gang zijn gezet. Het gaat om veranderingen van Rijk en provincie naar gemeente, en van professional en instelling naar de burger. Marijke Vos is positief over de beweging van verandering. Vanuit een werkbezoek aan de stad Amsterdam geeft ze een aantal voorbeelden, waarin het gezamenlijk kenmerk het ondernemen door en voor burgers in samenwerking met professionals is. Tegelijkertijd heeft ze grote zorgen over de bezuinigingen en het tempo waarin dit allemaal moet gebeuren. Volgens haar is het risico groot dat instellingen vooral vechten voor behoud van wat ze al hebben, in plaats van kiezen voor verandering. Het belang van burgers en samenleving zou wel eens ondergesneeuwd kunnen raken onder de institutionele belangen van gemeenten en instituties.

Lisa Paassen en haar jongerenteam trotse winnaar

Lisa Paassen, coördinator van het Jongeren Advies Punt (JAP) in Leeuwarden heeft de Ab Harrewijn Prijs 2013 gewonnen. Uit het juryrapport: “De meeste initiatiefnemers, hebben er een uitgebreide maatschappelijke carrière op zitten, waarbij zij in aanraking zijn gekomen met de problematiek die ze ter hand nemen. Hun initiatief vloeit als het ware voort uit hun ervaringen. Tussen de vijftien voordrachten die we dit jaar ontvingen viel ons één drijvende kracht op zonder die achtergrond. Bovendien gaat het om een initiatief dat een maatschappelijk probleem aankaart, dat gaat over een groep mensen die het in deze tijden met een krappe arbeidsmarkt extra hard voor de kiezen krijgt; een probleem dat gemakkelijk over het hoofd wordt gezien. De jury vindt het bijzonder dat iemand zich al op zo’n jonge leeftijd in een sociaal initiatief stort en wil dat graag belonen.”

Jongeren Advies Punt: www.fsufriesland.nl/index.php?id=jongeren
Platform Armoede Raakt ons Allemaal: www.facebook.com/pages/Platform-Armoede-raakt-ons-allemaal/179755842068914
Ervaring die Staat: www.ervaringdiestaat.nl
Fanga Musow: www.fangamusow.nl
Stichting Incentive: www.stgincincentive.nl

“Diaconie is handelen op basis van een beleefd geloof”

Jan van Dam is freelance journalist met dank aan De Linker Wang, politiek met compassie, maart 2013-1, pag. 6-7

De Haagse Stichting Stek, voor stad en kerk helpt mensen in nood. Zij steekt een helpende hand uit naar de bewoners van Den Haag die het om diverse redenen zelf niet meer redden. Directeur Ineke Bakker vertelt dat Stek niet werkt vanuit een benevolent paternalisme, maar geïnspireerd is door de brede christelijke traditie.

“Door de economische crisis komen steeds meer mensen in financiële problemen en sommigen belanden zelfs op straat. In de twee jaar dat ik nu bij Stek werk, heb ik het aantal mensen dat een beroep op onze individuele hulpverlening doet, zien verdubbelen. Te vrezen valt dat die toename voorlopig nog wel aanhoudt.” De directeur van Stek, voor stad en kerk Ineke Bakker is bepaald niet positief

Ineke Bakker met een vrijwilliger
[Foto archief Stek]

gestemd over wat Den Haag de komende jaren te wachten staat. “De trend wijst uit dat nog meer mensen in de toekomst een beroep zullen doen op de individuele hulpverlening omdat ze het hoofd niet langer boven water kunnen houden. In 2010 bood Stek minder dan 400 mensen noodhulp, eind 2012 waren dat er al meer dan 800: een verdubbeling dus. Onder de mensen die hulp zoeken, bevinden zich ongedocumenteerden (‘illegalen’), mensen met grote schulden en mensen met een uitkering.”

Inkomen genereren

Als diaconale stichting biedt Stek hulp aan kwetsbare mensen om te voorkomen dat ze (verder) marginaliseren. “Dan heb je het dus over mensen die hun schulden niet meer kunnen afbetalen en gezinnen die geen weg weten in een alsmaar complexere wereld. Neem bijvoorbeeld de met hiv-besmette Afrikaanse vrouw met geestelijke beperkingen, die zich

onlangs bij ons heeft gemeld. Ze moet als alleen staande moeder met een heel klein inkomen drie kinderen opvoeden. En alsof het niet ingewikkeld genoeg is, hebben de kinderen alle drie een andere vader uit een ander land.

Aan deze vrouw, en zij is heus de enige niet, bieden wij hulp. Aan gezinnen en mensen die, zonder steun, letterlijk in de goot belanden. Stek doet

overigens meer dan (nood-)hulpverleners; we organiseren ook vrijwilligerswerk en inkomengenererende activiteiten. Het is namelijk onze ambitie om mensen verder te helpen, om ze een vervolgstap te laten maken zodat ze een zelfstandig bestaan kunnen opbouwen, los van welke hulpverlening dan ook.”

Empowerment

Ineke Bakker ziet veel overeenkomsten tussen het werk van Stek en ontwikkelingswerk. “In de elf jaar die ik als theologe en vormingswerker in Nicaragua en Costa Rica heb gewerkt, ben ik me ervan bewust geworden dat je alleen iets voor de mensen aan de onderkant van de samenleving kunt doen, als je ze echt kent. Daarom heb ik kort na mijn benoeming tot directeur van Stek, om mensen in de wijken beter te leren kennen, een tochtje langs de verschillende velden en projecten gemaakt. Op die ronde heb ik gesproken met hulpvragers, vrijwilligers, en professionals. Wat me in al die gesprekken opviel, was dat de Stek-medewerkers, vrijwilligers en professionals, net als de ontwikkelingswerkers in Midden- Amerika, niet voor maar mét mensen werken. Empowerment, om

dat modieuze begrip maar te gebruiken, is net zo belangrijk in de Haagse Schilderswijk als in een krottenwijk van Managua. Om ervoor te zorgen dat mensen (weer) een zelfstandig bestaan kunnen leiden, zet Stek in op participatie en we zoeken

met mensen naar activiteiten waaraan ze nu of straks een inkomen kunnen ontlelen. Dat is geen simpele opgave, maar - dat heb

ik wel geleerd in het ontwikkelingswerk - voor maatschappelijke problemen zijn er veelal geen gemakkelijke oplossingen voorhanden.”

Kwetsbaren verdienen kans

Bakker zwijgt en staart naar een onbekende einder, alsof ze het gewicht van haar laatste woorden wil benadrukken. Hoe lang zal de stilte geduurd hebben, tien seconden, vijftien? En dan verschijnt er plotseling een glimlach op haar gezicht. “Maar soms is de oplossing verrassend simpel. Enkele maanden geleden kwam er een Poolse meneer op spreekuur, en die zat helemaal in zak en as. Eindelijk was hij uitgenodigd voor een sollicitatiegesprek, had hij verdorie geen geld om zijn treinkaartje te betalen. Wanhopig was hij. We hebben hem een treinkaartje gegeven. Ook mocht hij bij G3, ons project voor kleding voor sollicitanten, kleren uitzoeken om netjes op het sollicitatiegesprek te kunnen verschijnen. Opgelucht ging hij weg. Maanden later verscheen hij weer op het spreekuur: hij kwam de 70 euro van het treinkaartje terugbetalen, van zijn eerste salaris. Hij was heel trots.”

“In de meeste gevallen zal de oplossing overigens niet zo eenvoudig zijn, er zijn nu eenmaal

mensen die niet de fysieke en psychische vaardigheden hebben om in een reguliere baan te functioneren. Stek heeft zelf een aantal van hen in dienst. Dat vergt veel begeleiding, voornamelijk van collega's die toch al een drukke agenda hebben, maar het moet want waar kunnen deze mensen anders terecht nu op de sociale werkplaatsen wordt bezuinigd en bij zowel de overheid als het bedrijfsleven werknemers bij bosjes worden ontslagen? Vooral de kwetsbaren vliegen er vaak als eersten uit en het is zeer de vraag of ze ooit weer aan het werk komen. Ook daarom is het opzetten van inkomensgenererende projecten zo belangrijk. Om ook aan hen die wat minder vaardig zijn, een kans te bieden op een volwaardig leven.”

Samen gelukkiger

De belangrijke sleutelwoorden in de hulpverlening van Stek zijn verbinden, beschermen, bezielen en versterken. Begrippen die belangrijk zijn in de christelijke traditie, waardoor de organisatie zich laat inspireren. “Voor ons is die traditie een inspiratiebron, maar we werken in de praktijk heel goed samen met mensen die een andere religieuze of levensbeschouwelijke achtergrond hebben. Voor ons is diaconie of diaconaat niet de praktische toepassing van het geloof, maar zelf deel van het geloof. In het diaconale handelen kan een mens God ontmoeten. Dus niet alleen in de liturgie, maar ook in het diaconaat. Overigens wil ik graag benadrukken dat hierover binnen Stek verschillend wordt gedacht. En dat mag ook. Dat onze medewerkers en de mensen die een beroep op ons doen, tot verschillende geloven en denominaties behoren, is geen enkel punt. Waar het in essentie om gaat is dat mensen elkaar met respect bejegenen, eerlijk zijn tegenover elkaar en geen geweld, verbaal of non-verbaal, gebruiken.”

“Over verbinden en beschermen: van beschermen wordt wel gezegd dat het paternalistisch zou zijn. We hebben hierover zelf een hele discussie gehad. Maar er zijn, of we het nu willen of niet, altijd mensen die het in een samenleving zonder bescherming van anderen niet redden. Het is niet zo dat wij per se bescherming willen bieden omdat dat nu eenmaal in ons programma staat, maar omdat er mensen

zijn die bescherming nodig hebben om niet kopje onder te gaan.”

“Verbinden, voor sommigen ook al zo'n controversieel begrip, komt er in feite op neer om mensen samen te brengen, niet omdat er een of ander gebod is dat zegt dat het moet, maar omdat telkens weer blijkt dat mensen samen nu eenmaal gelukkiger zijn dan alleen. Ook hebben mensen altijd iets of iemand nodig die hen bezielt om de taak die zij zich gesteld hebben, te kunnen uitvoeren en om zich te verheffen uit een soms miserabel leven. Verbinding, bescherming en bezieling samen leiden tot versterking: van het individu, de organisatie, en de samenleving. Versterking of *empowerment* van mensen in nood is nodig, anders dweilen we met de kraan open. En hoewel wij ons graag voor anderen willen inzetten, lijkt ons dat laatste niet de juiste methode om sociale vraagstukken op te lossen.”

De Stichting Stek, voor stad en kerk is opgericht in 2004, om het diaconale werk van de gemeenten van de Protestantse Kerk in Nederland in Den Haag en omstreken te bundelen. Stek heeft vanaf het begin altijd veel vrijwilligers gehad. Er werken nu meer dan 40 medewerkers bij Stek en er zijn bijna 700 vrijwilligers actief. Dankzij de inzet van vrijwilligers kan Stek zeer laagdrempelig werken en soms mensen bereiken die elk contact met de professionele hulpverlening vermijden. Dankzij de inzet van vrijwilligers kunnen ook de kosten van Stek beperkt worden. Stek wordt grotendeels gefinancierd uit de opbrengsten van het vermogen van de Diaconie van de Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage. Door de crisis is dat vermogen gedaald en daardoor ook de inkomsten eruit. De Diaconie heeft gezegd dat zij, ten behoeve van de toenemende behoefte aan individuele hulpverlening en andere noden, wel op haar vermogen wil interen, maar dat hieraan een grens zit. Ook bij de andere belangrijke financiers van Stek, de gemeente Den Haag en diverse particuliere fondsen, doet de crisis zich gevoelen. Het is onzeker of de subsidies in de toekomst op hetzelfde niveau gehandhaafd kunnen blijven.
www.steknet.nl

Diaconaat in de Bijbel

Elke zichzelf respecterende religie kent vormen van zorg voor behoeftige en zieke mensen, binnen en buiten haar eigen gelederen. De basis voor het christelijke ambt van diaken ('dienaar') is gelegd in het Bijbelboek Handelingen. De volgelingen van Jezus gaan na de dood, opstanding en hemelvaart van Jezus van Nazaret hun werk organiseren en taken instellen (Handelingen 6, 1-7). Tot die taken behoren het gebed en de verkondiging, de pastorale zorgen en de armenzorg. Stefanus heet wel de eerste diaken te zijn geweest. Hij werd om zijn volhardend geloof ter dood gebracht (Handelingen 7).

In het evangelie is sprake van de werken van barmhartigheid. De evangelist Matteüs noemt er zes: hongerigen voeden, dorstigen laven, vreemdelingen huisvesten, naakten kleden, zieken verzorgen en gevangenen bezoeken (Matteüs 25). In de Middeleeuwen werd als zevende werk van barmhartigheid toegevoegd het begraven van de doden.

R De Ongeziene gezien

Hub Crijns en Ronald Dashorst

In 2006 werd er in het Rijksmuseum in Amsterdam de fototentoonstelling *Schraal* gehouden van Fotograaf Geert van Kesteren. Hij bracht de armoede in de grote steden en op het platteland, vaak verborgen, aangrijpend in beeld. Je kon de tentoonstelling inhuren, maar dat was toch prijzig.

De Ongeziene gezien

In Apeldoorn is Ronald Dashorst samen met enkele mensen van de gemeenschap van Sant'Egidio de trekker geworden van een Apeldoorns fotoproject. Het logo van de Emmaüs parochie, twee lopende figuren die drie schaduwen vooruit werpen, werd het inspirerende thema. De middelste schaduw is van Jezus, de Ongeziene, die met de leerlingen meeloopt terwijl ze praten. Zo kreeg het idee om tot een eigen tentoonstelling te komen over de armoede in Apeldoorn de naam *De Ongeziene gezien* mee. Het project is een oproep om te laten zien wie niet gezien wordt en om te laten zien wat een ander niet (wil) zien. Mensen uit de parochie mochten zelf foto's maken met armoede, eenzaamheid of sociale uitsluiting of van sporen daarvan. Als er van mensen foto's werden gemaakt, moest de maker een praatje maken, het project uitleggen, en toestemming vragen. Zo ontstonden er allerlei relaties en contacten met mensen, die elkaar vaak voor het eerst ontmoetten. De foto is een middel om je als fotograaf te verbinden met de man of vrouw die

op je pad is gekomen, waardoor je je hart voor elkaar kan openen. Er is zo meer begrip voor elkaar ontstaan en zelf vriendschappen. Als onderdeel van het project zijn arme mensen zelf uitgenodigd om ook foto's te maken van hun leef- en belevingswereld. Zo zijn er zwervjongeren, mensen van de opvang voor dak- en thuisloze verslaafden, mensen in een revalidatiecentrum, in de psychiatrie, bezoekers van een inloophuis en uit de achterstandswijk met een fotocamera op pad gestuurd om foto's te maken. Dit gaf op een indrukwekkende wijze

een inblik in de leef- en belevingswereld van verschillende groepen mensen aan de rand van de samenleving. De verzamelde foto's zijn door een jury beoordeeld en zo is een tentoonstelling ontstaan, die vervolgens in kerken en in verschillende openbare ruimtes zoals het gemeentehuis heeft gerouleerd.

Het project dong in 2010 naast 28 anderen mee naar de Ariëns Prijs voor Diaconie in het aartsbisdom Utrecht en kwam als verrassende

winnaar uit de bus. Met het geld van de Ariëns Prijs is een bakfiets aangeschaft, waarmee twee keer in de week brood, koffie, thee en soep worden rondgedeeld aan de mensen in de straat. Inmiddels zijn er al vier projecten geweest, die telkens geleid hebben tot een indrukwekkende serie foto's van mensen in armoedesituaties.

De Ongeziene gezien: verhalenboek

Vanuit de parochie en de Apeldoornse groep van Sant'Egidio gebeuren er allerlei diaconale activiteiten. Bejaarden worden bezocht, maaltijden voor dak- en thuislozen georganiseerd, zwervjongeren benaderd, asielzoekers ontmoet en mensen in de psychiatrie bezocht. Er is een kledingbank geopend waar veel mensen uit armoede op het spoor komt. Bij de activiteiten van de gemeenschap van Sant'Egidio staat de ontmoeting en de vriendschap centraal. En door de trouw van het steeds terugkomen met de bakfiets, met de maaltijden of in de kledingbank ontstaan er contacten met mensen. In die contacten voelen de mensen zich veilig om hun verhaal te vertellen. Acht van die levensverhalen zijn met grote liefde opgetekend in het boek *De Ongeziene gezien*, dat in september 2012 is verschenen op de feestdag van Sant'Egidio. De mensen uit het boek zijn door heel verschillende omstandigheden in een kwetsbare situatie terecht gekomen. Het zijn ontmoetingen met mensen die de moed hebben gehad om met ontwapenende openheid over zichzelf te vertellen. Ontroerende verhalen over hun strijd en keuzes, over moeite en kracht, angst en onvermogen, maar vooral ook over hun liefde, hoop en doorzettingsvermogen waarmee zij hun weg zijn gegaan door de gebrokenheid van het bestaan. Het zijn acht verhalen over de kunst van het leven waarin zij met vallen en opstaan hun weg hebben gevonden. Met het lezen van deze verhalen stappen wij in een wereld die vaak niet onze wereld is, maar die dit zo zou kunnen zijn.

Sant'Egidio

Het kenmerk van de volgers van Sant'Egidio is dat ze wekelijks samen bidden voor elkaar en de armen en tegelijk zich met vriendschap voor de armen in de stad inzetten. Het boek

eindigt met een beschrijving van de gemeenschap van Sant'Egidio. Hoe deze gemeenschap in Rome is ontstaan in 1968 met een aantal studenten die onder leiding van Andrea Ricciardi zich gingen inzetten voor de armen in de buitenwijken. Op enthousiaste wijze werd huiswerkbegeleiding gegeven aan jongeren om te bouwen aan een betere toekomst. Zo werd het vertrouwen gewonnen van hun ouders waardoor ze ook hen in vriendschap konden helpen als dat nodig was. Vanuit Rome is de gemeenschap verspreid over de hele wereld en is met bijna 60.000 leden actief in meer dan 70 landen. De inzet van deze leken-gemeenschap is groot voor de armen in de vele steden; daklozen, ouderen, jongeren, gevangenen, asielzoekers, verslaafden, eenzamen. Mensen die op een bepaalde manier aan de rand van de samenleving zijn geraakt. Daarnaast zet de gemeenschap zich in voor de vrede, lokaal en internationaal. Al deze activiteiten, het opkomen voor de armen, voor vrede en rechtvaardigheid worden gevoed door het dagelijks gebed en het leven uit de Schrift. Met de bijbel in de ene hand en de krant in de andere en de beide benen op de grond in de samenleving van vandaag. Het is een inspirerend voorbeeld van hoe je in deze tijd authentiek christen kan zijn, door in je eigen leven, in je denken en je doen het voorbeeld van Jezus serieus te nemen. Door Hem na te volgen ervaar je de vreugde van het dienen in Zijn Naam.

Ronald Dashorst, Roelof Rump, Elisabeth Mees ten Oever, e.a., *de Ongeziene gezien. Verhalen over levenskunst*, met foto's van Sjaak Verboom en anderen, Sant'Egidio-gemeenschap Apeldoorn. 128 pagina's, fullcolour, hardcover ISBN 978 90 8171 393 1, Prijs € 15,-; Te bestellen via emmaus@rkapeldoorn.nl 055-5266504. www.deongezienegezien.nl

Een studie over armoede en armenzorg

Erik Sengers is coördinator Dienst Diocesane Caritas van het bisdom Haarlem-Amsterdam

Aan het eind van de middeleeuwen en het begin van de nieuwe tijd waren de Nederlanden bekend en beroemd om hun armenzorg. In haar proefschrift, dat Anita Boele verdedigde aan de Rijksuniversiteit Groningen, beschrijft ze de beelden die gebruikt werden tussen 1300 en 1650 om de armen te beschrijven en om vrijgevigheid op te roepen.

Brede bronnenstudie

De gebruikte bronnen zijn bijzonder te noemen. Boele kijkt naar de toneelstukken en andere literaire vormen die binnen de stedelijke cultuur gepresenteerd werden. Met name verwijst ze naar een rederijkersfestival, dat in 1606 in Haarlem plaats vond (wat soms tot herhalingen leidt). Tijdens dat festival, dat werd bezocht uit steden uit de gehele republiek, werd geld ingezameld voor een nieuwe inrichting van armenzorg. De deelnemende groepen hadden de opdracht om hun visie op armoede en rijkdom in woord en beeld theatraal uit te drukken. Juist omdat er zoveel groepen aan meededen kunnen ook de regionale verschillen worden beschouwd. Boele diept die beelden nog verder uit door drie personen en hun denkbeelden over armoede exemplarisch te beschrijven: een priester uit Den Bosch, een dominee uit Deventer en een Rederijker/humanist uit Haarlem.

Een van de veronderstellingen van Boele is dat de breuk tussen de middeleeuwen en de moderne tijd geleidelijker is geweest dan veelal wordt voorgesteld. Ze komt tot deze stelling op basis van modern historisch-wetenschappelijk onderzoek, dat deze geleidelijke overgang ook op andere maatschappelijke terreinen bevestigt. Dat is een mooi uitgangspunt. Maar er is ook een nadeel: door de vele continuïteiten worden de verschillen minder goed zichtbaar. Gaat

het nu om fundamentele verschillen of om nuances? Ook het onderzochte materiaal en de beschreven personen zijn zich niet altijd bewust van hun overgangspositie. Juist door het maken van fundamentele onderscheidingen kan een promovenda de lezer tot hoger inzicht brengen, hetgeen nu niet altijd lukt met deze uitgave.

Waarden achter vrijgevigheid

Het boek bestaat uit drie delen, onderbroken

door drie biografieën. In het eerste deel wordt gekeken naar de waarden die mensen moesten oproepen om vrijgevig te zijn. Aan het begin van de onderzochte periode wordt nog veel gebruik gemaakt van de beelden van de werken van Barmhartigheid om mensen op te roepen vrijgevig te zijn tegenover de armen. Dat paste bij een sfeer

waarin de kerk een belangrijke rol speelde in de armenzorg. Op verschillende manieren werden deze waarden overgebracht op het volk, waarbij het ging om een innerlijke verandering en daarmee het doen van goede werken in dit leven gericht op het individuele heil na de dood. Na verloop van tijd wordt de stedelijke armenzorg belangrijker dan de kerkelijke. Barmhartigheid wordt niet meer een religieuze plicht, maar een burgerlijke. Boele verwijst als voorbeeld naar o.a. het schilderij van de Meester van Alkmaar, maar omdat die werkt met de zeven werken van Barmhartigheid is het verschil met het vorige hoofdstuk niet echt duidelijk. Je zou ook kunnen zeggen dat kerkelijke en stedelijke zorg en de waarden daarbij in een eerdere fase versmolten waren. Wel is onbetwist dat er na de Reformatie een scheiding komt tussen stedelijke en kerkelijke armenzorg, waarbij de stedelijke zorg sterk blijft leunen op religieuze en soms voor-reformatorische beelden. Ook is er een principieel verschil: in het calvinisme zijn goede werken niet een middel tot maar een uitdrukking van genade.

Voorbeeldgevende figuren

Het tweede deel stelt enkele exemplarische figuren ten toon. Eerst kijkt Boele naar 'woekeraars en vrekken'. Ze beschrijft twee toneelstukken waarin het verhaal van de arme Lazarus (her)verteld wordt: wie zijn geld verspilt en verkwaamt en daarbij de arme vergeet krijgt het na het leven hard te verduren. De bespreking van Boele maakt duidelijk hoe oud en hardnekkig enkele principes van de christelijke sociale leer zijn: in de toneelspelen wordt gecommuniceerd dat de vruchten van de aarde voor iedereen zijn en dat ze niet mogen worden opgepot. Ook wordt in de voorstellingen een groot beroep gedaan op de solidariteit: we zijn allen één christelijke (dan wel burgerlijke) gemeenschap en als er één lid lijdt dan meteen het gehele lichaam. Met deze waarden worden de toeschouwers direct en met actuele toespelingen aangesproken: niet alleen om ze te stichten, maar ook om de verkoop van de loten - in het geval van het Haarlemse festival - te bevorderen.

Beelden van armen

In het derde deel worden de beelden van armen besproken; allereerst de vrijwillige armen. Hiermee wordt gewezen op de religieuzen die een leven als Christus verkiezen en daarmee solidair zijn met de armsten. Er zijn ook onvrijwillige armen, die bovendien een religieuze functie hebben: je kunt aan ze geven en ze moesten optreden bij begrafenissen en dergelijke. De toename van armen in de vroeg-moderne tijd zorgde voor een discussie over de vraag welke nu wel en niet in aanmerking kwamen voor steun van de stedelijke gemeenschap. Er moet dan ook onderscheid gemaakt worden met armen die door eigen fouten arm waren of de boel bedrogen. Dat leidt er uiteindelijk toe dat de grenzenloze en voorbeeldige solidariteit wordt ingeruild voor maatregelen die de 'eigen armen' voortrekken.

Interessant boek

Boele biedt een bont palet aan personages en stichtelijke teksten; soms zo bont dat de lezer het overzicht kwijt raakt. Het is interessant voor kerkelijke werkers om te zien hoe religieuze denkbeelden in een maatschappelijke context functioneren en evalueren. Dat stelt meteen de vraag in hoeverre het hier gepresenteerde materiaal typisch Nederlands is, of dat het exemplarisch is voor andere Europese landen in die tijd. Tenslotte roept het boek bij mij de vraag op welke beelden wij in onze tijd gebruiken om de arme te typeren, om vrijgevigheid op te roepen, om onderscheid te maken, om verbintenissen te maken tussen rijk en arm. Zijn die nu echt zo verschillend van toen? En zijn ze net zo effectief dat we er een landelijke collecte mee zouden kunnen houden?

Anita Boele, *Leden van één lichaam. Denkbeelden over armen, armenzorg en liefdadigheid in de Noordelijke Nederlanden 1300-1650*, Verloren, Hilversum, isbn 9789087043438 (ook proefschrift Rijksuniversiteit Groningen), 368 pag., € 35,-.

Agenda & weetjes

& Het Limburg Diaconaal Fonds wil kleinschalige projecten en helpers van kwetsbare mensen ondersteunen. Daartoe is de tweejaarlijkse Doctor Poelsprijs in het leven geroepen. De eerste Dr. Poelsprijs is op 15 mei j.l. uitgereikt aan Exodus Heerlen.

& In 2013 gaat een nieuw oecumenisch 'Armoedeonderzoek 2013' van start naar de diaconale hulpverlening door kerken vanwege armoede. Het onderzoek zal op 31 oktober 2013 landelijk worden gepresenteerd. De organisatie is in handen van de werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA, Kerk in Actie en het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad. Kijk op www.kerkinactie.nl/armoedeonderzoek.

& Op zaterdag 5 oktober 2013 organiseren kerken en maatschappelijke instellingen in Rotterdam de Laurentiusdag. Deze keer staat de dag in het teken van armoede en het werk van de Voedselbank. Meer informatie op www.laurentiusdag.nl.

Cordaid Domestic

Cordaid Domestic helpt op diverse manieren om diaconaal werk in parochies en in Nederland mogelijk te maken. Zo wordt *Diakonie & Parochie* door Cordaid Domestic ondersteund.

Project indienen

Maakt u zich met uw stichting of vereniging sterk voor de meest kwetsbaren in Nederland? En kunt u daar wel wat extra steun bij gebruiken? Organiseert u als serviceclub een goed doel? En wilt u uw opbrengst verdubbelen? Dien dan een aanvraag in bij Projecten Nederland. Met dit fonds steunt Cordaid projecten die zich richten op Nederlanders die in moeilijkheden verkeren. Wilt u meer weten, bezoek dan de site www.cordaid.nl. Kijk in de menubalk op Doe mee en vervolgens Steun voor uw project.

Cordaid Domestic
Postbus 16440
2500 BK Den Haag
T: 070-3136255
E: secretariatsectorpn@cordaid.nl

Donateurs voor het LKDB

Het LKDB zoekt donateurs voor de site www.rkdiaconie.nl. Het opzetten en bijhouden van deze digitale ontmoetingsplek kost geld. We zijn geholpen met elke bijdrage, klein of groot. Uw financiële gift maakt de instandhouding van deze diaconale website mogelijk. Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad (LKDB), Kamer van Koophandel 41183443, Bankrekening nummer 171432, ten name van beheersstichting LKDB, onder vermelding van "Gift Diaconale Alliantie".

Abonneer u op *Diakonie & Parochie*

De kosten voor de jaargang 2013 bedragen € 20,00, inclusief portokosten. Na opgave ontvangt u de resterende nummers van de jaargang thuisgestuurd. De kosten voor de jaargang 2014 zullen hetzelfde zijn, inclusief portokosten. Voor dat bedrag heeft u een praktisch diaconaal vaktijdschrift, waardoor u op de hoogte blijft van de ontwikkelingen op het katholieke diaconale terrein. Mail uw volledige adresgegevens naar administratie@rkdiaconie.nl

Diakonie & Parochie

Wat is dit voor een tijdschrift?

Onder *Diakonie* verstaan we:

“Het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving.” (Crijns H., e.a., *Barmhartigheid en gerechtigheid*, 2004, pag. 392).

Diakonie & Parochie is een tijdschrift dat speciaal naar parochies en Parochiële Caritas Instellingen kijkt. Het wil de lezers helpen parochies te doen uitgroeien tot meer diaconale gemeenschappen.

Diakonie & Parochie is een uitgave van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad, een werkgroep van de diaconale dienstverleners uit de bisdommen en enkele landelijke katholieke diaconale organisaties. Het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad vormt ook de redactieraad. Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar.

Abonnementsprijs € 20,00, losse nummers: € 5,00 excl. porto.

Ook in 2013 blijft de abonnementsprijs € 20,00 inclusief portokosten.

Voor abonnementen en bestellingen:

LKDB, Luijbenstraat 17, 5211 BR 's-Hertogenbosch, tel. 073-6128201.

E-mail met opgave van alle adresgegevens: administratie@rkdiaconie.nl

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij schriftelijk wordt opgezegd voor 1 november.

Het tijdschrift werkt nauw samen met de site van de Diaconale Alliantie www.rkdiaconie.nl

Kijk voor meer diaconale voorbeelden en meer diaconale spiritualiteit op deze site. Doe er zelf aan mee.

Vraag een inlogcode aan. Bezoek www.rkdiaconie.nl

Colofon

Aan dit nummer van *Diakonie & Parochie* werkten mee: Marielle Beusmans, Jan Bosman, Hub Crijns, Jan van Dam, Ronald Dashorst, Trinus Hoekstra, Christian Jongeneel, Benedict Laval, Jan Maasen, Henk Meeuws, Erik Sengers, Hub Vossen, Douwe Wielinga, Dick Wijte.

Eindredactie: Hub Crijns.

Foto omslag: Hub Crijns.

Redactie en uitgever: LKDB, 's-Hertogenbosch.

Opmaak: Hans van Eck (Impressio Communicatie)

Druk: Drukkerij Accuraat Breda.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit tijdschrift wordt op prijs gesteld, mits de bron wordt vermeld.

Voor overname van foto's, gedichten en cartoons neemt u contact op met de eindredacteur: crijns@ziggo.nl

ISSN 0922-9647

Meditatief

Zien

*Uit: De ongezien gezien,
pag. 128.*

Wat je ziet,
is niet enkel
wat er is...
Er is wat je ziet en
er is het hele verhaal.

Want alles is twee:
binnenkant en buitenkant,
wat te zien is, is buitenkant,
wat er (nog meer) is, is binnenkant.

Buitenkant is te begrijpen,
binnenkant is te verstaan.

Begrijpen is grijpen, is nemen.
'Ik heb het begrepen' is té vaak:
'Ik heb het opgeborgen,
veilig van het hier en nu.'

Verstaan is afblijven, is laten bestaan.
'Ik heb je verstaan' is zeggen:
Je mag met je verhaal bestaan,
je mag er staan,
misschien nog ver van mijn bestaan.'

Wat je ziet laten bestaan,
niet naar je hand zetten, niet inpassen,
in je eigen (be)grijpen.

De binnenkant zie je pas
als je kijkt vanuit je eigen binnenkant.
De binnenkant van de ander
openbaart zich
als de eigen binnenkant zich opent.

Misschien,
en als je kijkt
met de ogen van de Liefde.
Om de liefde van God

*Désiré Annaert,
februari 2008*